

Nr 132.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente, m. m.; given Stockholms slott den 11 mars 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1949.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter frågor om vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente, m. m. samt anför därvid följande.

1:o.

Partiellt arbetsföras anställning i statlig tjänst m. m.

Frågan om att i produktionslivet tillvarata alla tillgängliga arbetskrafter och sålunda även deras, som äro partiellt arbetsföra eller »handikappade», har kommit att tilldraga sig ett allt större allmänt intresse. Härvid har med handikappad arbetskraft eller partiell arbetsförmåga ofta endast avsetts un-

dernormal prestationsförmåga i en viss arbetsuppgift, men begreppet har ibland givits ett vidare omfång genom att det ställts i relation till individens allmänna försörjningsförutsättningar. Enligt den sistnämnda begreppsbestämningen — vilken i det följande avses — är en partiellt arbetsför *en sådan person, som på grund av ett fysiskt eller psykiskt arbetshinder eller social belastning har eller kan väntas få svårare än andra att erhålla eller behålla ett förvärvsarbete*; enligt denna definition kan jämväl en persons ålder i och för sig komma att framstå som orsak till partiell arbetsförhet, i den mån anlagingsbestämmelser eller praxis vid personalanskaffning hindra eller försvåra anställning av arbetskraft i viss ålder.

I debatten kring frågan om de partiellt arbetsföra har ofta framhållits, att det allmänna icke på ett sätt, som man kunnat förvänta, tillgodogjort sig de partiellt arbetsföras produktiva förmåga, och i skilda sammanhang och från olika håll ha under årens lopp krav rests på åtgärder för underlätande av handikappades anställning i allmän tjänst. I en vid 1940 års lagtima riksdag väckt motion (I: 33) uttalades, att stora svårigheter mötte för vanföra att vinna anställning i allmän tjänst samt att, om staten föreginge med gott exempel genom att i lämplig omfattning taga vanföra i sin tjänst, detta sannolikt skulle minska de svårigheter, som nu ofta mötte, när det gällde att bereda arbetsanställning åt vanföra hos enskilda arbetsgivare. Första kammarens första tillfälliga utskott hemställde i sitt utlåtande (nr 4) i anledning av motionen, att riksdagen ville besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om åtgärder i syfte att underlätta för vanföra personer att vinna arbetsanställning, och sedan även andra kammarens första tillfälliga utskott (utl. nr 3) uttalat sig för bifall till motionen, beslöt riksdagen avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan (r.skr. nr 386).

De olika spörsmål, som sammanhånga med de partiellt arbetsföras anställande i produktionslivet, ha blivit föremål för utredning genom en för ändamålet tillsatt kommitté, *kommittén för partiellt arbetsföra*.¹ Kommittén har avgivit förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet, yrkesvägledning och yrkesutbildning samt arbetsterapi för partiellt arbetsföra, partiellt arbetsföras anställning i allmän tjänst och särskilda åtgärder för partiellt arbetsföras sysselsättande m. m. (SOU 1944: 24, 1947: 18, 1947: 44 samt 1948: 11 och 54). I detta sammanhang är endast fråga om kommitténs *betänkande med förslag angående partiellt arbetsföras anställning i allmän tjänst* vari kommittén redovisar sitt ställningstagande till förut omförmälda riksdagsskrivelse och framlägger förslag i syfte att underlätta för partiellt arbetsföra att erhålla anställning i allmän tjänst på områden, där de utan nackdel kunna sysselsättas. Kommittén framhåller, att lösningen av frågan om de partiellt arbetsföras anställning i allmän

¹ Landshövdingen G. H. Kjellman, ordförande, samt ingenjören Hj. Cederström, ombudsmannen i de lungsjukas riksförbund S. Hammarberg, sekreteraren i de blindas förening C. Hedkvist, sekreteraren i svenska träindustriarbetarförbundet K. Larsson, direktören i Svenska arbetsgivareföreningen M. Larsson, sekreteraren i Landsorganisationen L. G. Rehn, stadsläkaren A. Rülcker och överingenjören H. Thorelli.

tjänst till väsentlig del är beroende av möjligheten att åstadkomma en större beredvillighet hos stat och kommun än för närvarande att anställa handikappade, samt utvecklar närmare de synpunkter, som enligt dess mening böra vara vägledande för myndigheterna vid prövningen av hithörande frågor. Vidare framlägger kommittén olika förslag till direkta åtgärder från det allmännas sida i ifrågavarande syfte och understryker därvid, att avvikelser från de normala arbetsbetingelserna, exempelvis i fråga om arbetssättning och allmänna anställningsvillkor, bliva nödvändiga som ett komplement till arbetsanställningen, då en sådan fullständig anpassning mellan arbetsuppgifternas krav och individens arbetsförmåga, att arbetshindrets betydelse eliminerades, icke alltid kan förverkligas i praktiken. De förslag, som kommittén framlägger i fråga om kommunal tjänst, ha erhållit formen av rekommendationer.

Kommittébetänkandet har framlagts efter det överläggningar förekommit mellan representanter för kommittén och 1944 års deltidstjänstutredning, representanter för 1945 års lönekommitté, statens organisationsnämnd, tjänstemännens centralorganisation, de kollektivavtalslutande parterna i fråga om i statens tjänst anställda arbetare, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet och svenska landskommunernas förbund samt svenska kommunalarbetsförbundet.

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, pensionsanstalten, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västmanlands och Västerbottens län, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, riksräkenskapsverket, statens pensionsanstalt, statens lönenämnd, statens avtalsnämnd, skolöverstyrelsen, domänstyrelsen, patent- och registreringsverket, svenska landstingsförbundet, Östergötlands, Malmöhus, Örebro och Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, Stockholms stadsfullmäktige, stadsfullmäktige i Göteborg och Norrköping, Sveriges kommunalanställdas pensionskassa, statstjänstemännens riksförbund, tjänstemännens centralorganisation, statstjänarkartellen, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen, de blindas förening, styrelsen för hörselfrämjandet, svenska dövstumförbundet, de vanföras riksförbund, de lungsjukas riksförbund, riksföreningen för bekämpande av de reumatiska sjukdomarna, svenska vanförestaltnings centralkommitté, svenska nationalföreningen mot tuberkulos och svenska läkaresällskapet.

Vidare har i ärendet inkommit en skrivelse från samarbetskommittén för partiellt arbetsföra i Örebro län.

Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande.

1. Statsmyndigheternas hittillsvarande inställning till de partiellt arbetsföra. Kommittén för partiellt arbetsföra har erinrat om att myndigheternas inställning till den partiella arbetskraften varit föremål för kritik i den allmänna diskussionen i ämnet. Det hade därvid ofta gjorts gällande, att myndigheternas rekryterings- och anställningspolitik vore restriktiv gentemot denna arbetskraft. De fordringar i avseende på hälsotillståndet, som i regel upprätthölles, hade i allmänhet ansetts överstiga vad som vore oundgängligen nödvändigt med hänsyn till arbetsuppgifternas fullgörande. Härvid hade uppmärksamheten också riktats på betydelsen av de läkarundersökningar, som föregå en fastare anställning i statlig tjänst, och de i anslutning härtill avgivna läkarutlåtandena. Den restriktiva inställningen hade även ansetts komma till synes, när det gällt att knyta redan anställda partiellt arbetsföra fastare till myndigheten, vare sig fråga varit om personer som redan före antagandet varit att hänföra till de handikappade, eller om anställningshavare, som genom eller under tjänsten drabbats av nedsättning i arbetsförmågan. Det hade också gjorts gällande, att de statliga myndigheterna intoge en avvisande hållning gentemot äldre anställningssökande.

Mot bakgrunden härav har kommittén till en början sökt bilda sig en uppfattning angående i vad mån fog finnes för den framställda kritiken. På grundval av de undersökningar kommittén ägnat detta spörsmål har kommittén sammanfattningsvis uttalat att, även om det kan påvisas att möjligheter redan för närvarande finnas för personer med brister i hälsotillståndet samt äldre personer att vinna anställning och att dessa möjligheter i viss utsträckning utnyttjas, visst fog likväl icke saknas för påståendet, att myndigheterna visa en restriktiv inställning mot de partiellt arbetsföra som arbetskraft.

Beträffande de förhållanden, på vilka kommittén grundat detta uttalande, framgår av betänkandet bl. a. följande.

För att få närmare belyst de statliga myndigheternas inställning till den partiella arbetskraften har kommittén gjort två enquêtes till vissa centrala förvaltningsmyndigheter och kommunikationsverk, varav den ena bl. a. åsyftade att giva en uppfattning om huru arbetssökande med brister i hälsotillståndet bedömdes och den andra att giva en bild av i vad mån den arbetssökandes ålder kunde utgöra ett hinder för eller försvåra anställning. Den förra enquêten hänför sig till förhållandena åren 1943—44 och den sistnämnda till åren 1944—45.

I fråga om fordringarna på den arbetssökandes hälsotillstånd giva svaren vid handen, att i allmänhet — med undantag huvudsakligen för kommunikationsverken — några särskilda bestämmelser i detta hänseende icke utfärdats; förefintliga föreskrifter ha i en del fall avseende på vissa personalgrupper eller äro avfattade med hänsyn till tjänstens art. Vidare framgår av det inkomna materialet, att arbetssökande antagits trots anmärkningar mot hälsotillståndet. Sålunda hade av 2 687 inom vissa distrikt vid

telegrafverket under åren 1943—1944 nyanställda personer 407 företett anmärkning mot hälsotillståndet, och 159 sökande hade avvisats av sådan anledning. Motsvarande uppgifter för första distriktet vid statens järnvägar voro 1 628 nyanställda, varav 286 personer med någon åkomma eller defekt samt 232 avvisade arbetssökande. Vattenfallsstyrelsen hade anställt 461 tjänstemän, varav 23 icke kunde förete anmärkningsfritt läkarintyg; styrelsen hade endast avvisat ett fåtal på grund av icke tillfredsställande hälsa. Vid några verk hade de nyanställda icke företett läkarintyg. Antalet nyanställningar hos pensionsstyrelsen utgjorde 39, bland vilka 11 förededde anmärkningar mot hälsotillståndet. Det har förekommit, att myndigheten, innan person med anmärkning mot hälsotillståndet antagits eller i ett fall även efter antagningen, låtit den sökande undergå specialundersökning för utronande av risken för en ogynnsam utveckling av den föreliggande defekten eller åkomman eller också föreskrivit viss förebyggande hälsovård som villkor för anställning. Telegrafstyrelsen har i ett fall som förutsättning för anställning uppställt villkoret, att befattningshavaren icke skall erhålla sjukavlönning, läkarvård och sjukvård för sjukdom, som står i samband med hans lyte, och i fråga om vissa anställningar inom postverket synas liknande villkor kunna förekomma. Det kollektivavtal rörande allmänna bestämmelser till specialavtal vid försvarets arbetsplatser, som slutits mellan försvarsväsendets centrala förvaltningsmyndigheter och försvarsverkens civila personals förbund och som omfattar ca 20 000 arbetstagare, innehåller en bestämmelse av följande lydelse: »Om i undantagsfall arbetare anställes, som vid anställningen är behäftad med sjukdom eller lyte, kan överenskommelse mellan arbetsledningen och honom träffas om att sjukvård respektive sjukavlönning ej skall utgå vid härav förorsakad frånvaro.» Vidare har avtalats, att anteckning om sådan sjukdom eller lyte bör ske i antagningsbeviset i enlighet med läkarintyg samt att anteckningen skall strykas, om arbetaren sedermera förebringar friskbetyg, utfärdat av läkare, som arbetsledningen anvisat. Enquêtesvaren utvisa även, att myndigheterna i göriligaste mån söka omhändertaga dem, som under eller genom tjänsten bliva partiellt arbetsföra. Därvid har omplacering till lämpligare arbetsuppgifter, avkortning av tjänstgöringstiden, medgivande av lättnader i tjänstgöringsförhållanden, såsom t. ex. befrielse från nattvaktstjänstgöring, förekommit. Vidare ha anställningsförhållandena anpassats för anställda, som varit att anse såsom partiellt arbetsföra under kortare period, t. ex. under konvalescens efter genomgången sjukdom. Personer, som skadat sig i vattenfallsstyrelsens tjänst, söker man bereda arbete antingen inom eller utom verket. Dessutom bekostar styrelsen, om det anses motiverat, utbildning och omskolning intill ett belopp av ca 2 500 kronor per person.

Svaren på enquêten rörande rekryteringsåldern giva vid handen, att bestämmelser härom i allmänhet icke utfärdats. Myndigheterna visa sig emellertid tvetsamma att anställa sökande, som uppnått 30 års ålder. I de fall, där bestämmelser om rekryteringsålder förekomma, omfattas dock icke samtliga sysselsatta personalkategorier. De övre åldersgränserna för antagning äro vanligen bestämda till någon av åldrarna 22—25 år. Undantag från såväl utfärdade åldersbestämmelser som stadgad praxis ha blivit allt vanligare på grund av arbetsmarknadsläget.

Oaktat att de uppgifter, som framkommit genom de gjorda enquêterna, icke synas giva belägg för uppfattningen, att statsmyndigheterna i allmänhet intaga en restriktiv hållning gentemot den partiella arbetskraften, anser kommittén ej möjligt att med stöd av enquêtematerialet helt avvisa den allmänna kritiken. Det låter sig icke tillförlitligt bedöma, i vad mån de anmärkningar mot hälsotillståndet, som funnits beträffande nyanställda och

som redovisats i enquêten, varit av sådan art, att det kunnat anses, att sökanden på grund av deras förekomst haft eller kunnat väntas få svårare än andra att erhålla och behålla ett förvärvsarbete. De påtalade bristerna i hälsotillståndet synas i regel icke ha varit av sådan beskaffenhet, att de haft nyss angivna betydelse för de sökande, utan ha i stor utsträckning snarare gällt åkommor och defekter, som haft ringa betydelse för försörjningsförmågan, och tvivel kan även uttalas, huruvida alla de redovisade sjukdomar och skador, som varit anledning till att sökande avvisats, i själva verket skulle ha utgjort något hinder för vederbörande att tillfredsställande fullgöra ifrågakommande arbetsuppgifter. Kommittén har genom en särskild undersökning sökt få fram, huru tjänstbarheten hos sökande, som avvisats från anställning vid en av de av enquêten berörda myndigheterna på grund av brister i hälsotillståndet, skulle ha bedömts, därest av kommittén föreslagen formulering av läkarutlåtandet m. m. kommit till användning. Undersökningen, som omfattat 101 personer, har givit vid handen, att skäl föreligga för antagandet, att i 57 fall sökanden ifråga skulle ha kunnat anställas, därav i 47 fall med heltidstjänstgöring och av dessa i 20 fall med normala anställningsförmåner. Även om man icke får draga alltför långt gående slutsatser av undersökningen, pekar den på att en liberalare prövning av de anställningssökandes hälsotillstånd är möjlig. Kommittén har genom statens arbetsmarknadskommission erhållit redogörelse för en del fall, avseende sökande som avvisats från anställning i statlig tjänst på grund av brister i hälsotillståndet, och även detta material synes giva belägg för att myndigheterna icke alltid ställa sig förstående, då det gäller anställande av partiell arbetskraft.

Vad åter angår frågan om anställande av äldre arbetskraft i statstjänst, kan i varje fall det nu gällande lönesystemet knappast sägas lägga något hinder i vägen härför. Därest hinder i detta hänseende reses, få dessa snarare betraktas såsom uttryck för vissa myndigheters eller anställande tjänstemäns inställning till den äldre arbetskraften.

Kommittén har framhållit, att myndigheternas i viss mån restriktiva inställning till en del finge sin förklaring i vissa med statsanställningen förknippade förhållanden. Sålunda syntes hänsynen till risken att i framtiden belasta det egna verket med ökade kostnader för sociala förmåner vara en till uppkomsten av densamma medverkande faktor. Vidare syntes myndigheternas möjligheter att anställa partiellt arbetsföra till en del inskränkas därav, att arbetsuppgifter, som vore lämpade för personer med nedsatt eller begränsad arbetsförmåga, utnyttjades för redan anställda, som drabbades av partiell arbetsförmåga. Till en annan del finge statsmyndigheternas restriktiva hållning gentemot den handikappade arbetskraften ses mot bakgrunden av önskemålet att förvärva en ur effektivitetssynpunkt fullvärdig arbetskraft; att denna strävan gjorde sig starkt gällande belystes i viss mån bl. a. av de inkomna enquêtesvaren, vilka gäve vid handen, att vid de läkarundersökningar, som företoges före antagningen, helt obetydliga defekter i sökandens hälsotillstånd registrerades i stor utsträckning.

Problemet att åstadkomma en förbättring av de partiellt arbetsföras möjligheter till anställning i statlig tjänst är, enligt vad kommittén konstaterar, en fråga om att bland statsmyndigheterna åstadkomma en ny syn på de partiellt arbetsföra som arbetskraft och om att genomföra sådana åtgär-

der, som samtidigt som de åsyfta en utjämning av anställningschanserna mellan partiellt arbetsföra och fullgoda arbetssökande även underlätta eller till viss del avlyfta myndigheternas ansvar för anställningsbeslut, som röra personer med brister i hälsotillståndet.

2. Vägledande synpunkter vid anställandet av partiellt arbetsföra. Kommittén framhåller, att utvidgningen av de sociala välfärdsanordningarna utgör ett dominerande drag i det moderna samhällets utveckling; från att i början huvudsakligen ha varit inriktade på att bringa nödställda medborgare hjälp ha de socialpolitiska åtgärderna för vårt lands vidkommande under de senaste decennierna utbyggts och i allt högre grad kommit att syfta till att häva uppkomna hjälpbehov och att förebygga uppkomsten av nya sådana. Målet för den sociala hjälpverksamheten är således numera att i möjligaste mån direkt eller indirekt i arbetslivet inlemma medborgare, som av olika skäl blivit ställda utanför detsamma. Härvid uppstår även problemet att tillföra arbetsmarknaden arbetskraft, vars produktionsförmåga eller anpassningsmöjligheter i olika avseenden är begränsad. Till följd av att flertalet statsmyndigheter betraktat som en grundförutsättning för de författningar och avtal, genom vilka staten som arbetsgivare hittills reglerat förhållandet till de anställda, att endast fullgod arbetskraft skulle anställas, har emellertid personalrekryteringen till statstjänst ofta kommit att ske efter urvalsgrunder, som stå i motsättning till de intentioner, vilka staten genom utbyggnaden och effektiviseringen av socialpolitiken strävar att förverkliga. Möjligheten att framgångsrikt genomföra en allmän sysselsättnings- och socialpolitik, som även syftar till att tillvarataga de partiellt arbetsföras produktiva förmåga, förutsätter emellertid bl. a. att nämnda motsättning utjämnas och att staten som mönsterarbetsgivare tar ledningen i detta avseende. Då utvidgningen av de sociala hjälpformerna medför en kraftig kostnadsökning för statsverket, framstår det dessutom som ett ekonomiskt intresse för staten, att den handikappade arbetskraften nyttiggöres av såväl allmänna som enskilda arbetsgivare. Därjämte har man att räkna med den samhällsekonomiska betydelsen av de partiellt arbetsföras produktiva insats. På grund av befolkningsutvecklingen kan man under det närmaste decenniet vänta en minskning i tillströmningen till arbetsmarknaden och måste därför räkna med en skärpning av de redan nu rådande rekryterings- svårigheterna. Utnyttjandet av varje tillgänglig arbetskraftsreserv är därför såväl i nuvarande läge som i framtiden även för staten ett intresse av vikt. Om staten härvid tillgodogör sig de partiellt arbetsföras produktiva förmåga, tillvaratager densamma ett samhällsekonomiskt intresse, samtidigt som den fyller sin aktiva socialvårdande funktion genom att giva de handikappade möjlighet till deltagande i arbetslivet.

Kommittén fäster vidare uppmärksamheten på att möjligheterna att sysselsätta personer med arbetshinder numera i högsta grad vidgats till följd av den långt drivna uppdelning av arbetsprocesserna i skilda arbetsmoment, som både vad gäller tjänster och framställning av varor utmärker det mo-

derna produktionslivet och medför, att fullgörandet av de med varje anställning förenade arbetsuppgifterna i de flesta fall endast kräver nyttjande av *vissa* fysiska och psykiska förmögenheter. I den mån det ändock i praktiken icke helt lyckas att finna en arbetsplacering, där arbetshindrets inflytande på prestationen elimineras, kan det, uttalar kommittén, bliva nödvändigt att vidtaga en anpassning av arbetsbetingelserna i skilda hänseenden, såsom t. ex. beträffande arbetstekniken, arbetsmiljön eller arbetsersättningen och villkoren för densamma; behovet av sådana åtgärder bör icke få utgöra något generellt hinder för tillvaratagandet av de partiellt arbetsförs arbetskraft.

Kommittén framhåller att utifrån dessa synpunkter den uppfattning i fråga om förutsättningarna för anställning är väl schematisk, som kommitté till uttryck i samband med behandlingen av frågan om införandet av fri läkarvård för civilförvaltningens tjänstemän. Härvid erinrar kommittén, att uppläggnings- och motiverings- för sjukvårdsförmånerna huvudsakligen skett från företagsekonomiska synpunkter och att därvid gjorts sådana uttalanden som att andlig och fysisk spänst och förmåga av fullgod arbetsprestation vore egenskaper, som ur statsverkets synpunkt måste krävas av varje i statens tjänst anställd person, oberoende av vilket verk han tillhörde.

För egen del uttalar kommittén följande.

Det är givet, att andlig och fysisk vigör i allmänhet äro förutsättningar för ett tillfredsställande fullgörande av en tjänstehavares arbetsuppgifter. Men det torde även vara uppenbart, att en anställningssökande utan anmärkningar mot hälsotillståndet icke nödvändigtvis måste med hänsyn till tjänsteduglighet vara överlägsen en sökande, vars arbetsförmåga är begränsad i vissa avseenden. Avgörande för tjänstedugligheten i det senare fallet är icke förekomsten av brister i hälsotillståndet, utan huru den arbetssökande förhåller sig till sin defekt, d. v. s. huruvida han kan kompensera densamma och om hans arbetsplacering sker med hänsynstagande till prestationsmöjligheten.

När det gäller att bedöma partiellt arbetsföra sökande, är det enligt kommitténs mening även av vikt, att följande förhållanden beaktas.

Vid anställandet av fullgod arbetskraft är det i regel om den arbetssökande känt — förutom att han besitter erforderliga kvalifikationer för arbetsuppgiften — att han befinner sig vid gott hälsotillstånd och att hans allmänna karaktärsegenskaper äro utan anmärkning. På grund av att personalrekryteringen i regel sker från de yngre åldersgrupperna, kommer den anställdes tjänstetid vanligtvis att bli av avsevärd längd. Trots det anmärkningsfria hälsotillståndet är han utsatt för ett otal sjukdomsrisker, om vilka man intet vet vid anställningstillfället. Insjuknande-, invaliditets- och dödsriskerna äro under första hälften av förvärvsåldern, bortsett från risken för tuberkulossjukdom, låga och relativt konstanta, och först i fyrtioårsåldern bliva de mera påtagligt framträdande. Under den senare hälften av förvärvsåldern stiga dödsriskerna snabbt. Bland dödsorsakerna överväga olikartade sjukdomar inom cirkulationsorganen samt kräftsjukdomen, vilkas framtida uppträdande undandrager sig varje bedömande vid personalrekrytering från de yngre åldersgrupperna.

Partiellt arbetsföra i dessa åldrar med lyten eller stationära sjukdomstillstånd torde med avseende på förutnämnda sjukdomar hava samma risker som de vid anställningen fullt friska.

För övriga partiellt arbetsföra föreligga självfallet jämförelsevis ökade risker såväl med hänsyn till återinsjuknande som invaliditet och dödsfall. Å andra sidan äro i dessa fall goda förutsättningar för handen att ställa en prognos med hänsyn till riskerna, då dessa partiellt arbetsföra som regel under en lång tid varit föremål för ingående observation. En väl planlagd arbetsplacering och fortlöpande kontroll skulle komma att ytterligare minska dessa risker.

Numera ha i propositionen 1948: 225 gjorts vissa, sedermera av riksdagen utan erinran lämnade principuttalanden i fråga om syftet med det läkarintyg, som skall företes för erhållande av anställning i statens tjänst. Vid den tidpunkt, då kommittén för partiellt arbetsföra avlämnade sitt ifrågavarande betänkande, fanns i viss mån en motsvarighet härtill i en inom finansdepartementet år 1943 upprättad P. M. angående kravet på visst hälsotillstånd för erhållande av statliga m. fl. befattningar, vari framhölls följande.

Någon allmän föreskrift om frihet från sjuklighet eller dylikt såsom kompetensvillkor för erhållande av anställning i statens tjänst finnes icke. Förefintliga bestämmelser om företeende av läkarintyg för vinnande av pensionsberättigande m. fl. statsanställningar ha meddelats endast i syfte att de anställande myndigheterna skola erhålla kännedom om de särskilda brister i den anställningssökandes hälsotillstånd, som till äventyrs föreligga. Myndigheten har att fästa samma avseende vid ett sådant intyg som vid andra ansökningshandlingar. I sakens natur torde ligga, att en myndighet är skyldig att i den anställning, varom fråga är, antaga en person, som befinnes lämplig ur olika synpunkter, däribland jämväl med hänsyn till vederbörandes hälsotillstånd. Däri ligger givetvis icke, att varje brist i hälsotillståndet skall utgöra hinder för anställning.

I anslutning till denna promemoria har kommittén förordat att, för undanröjande av myndigheternas tveksamhet rörande den allmänna rätten att anställa partiellt arbetsföra, ett nytt auktoritativt uttalande göres, vari inskärpes vad som framhållits i promemorian. Därvid borde även framhållas betydelsen av att staten beträffande de partiellt arbetsföras inlemmande i arbetslivet föreginge med gott exempel och helt allmänt givas uttryck åt det nationalekonomiska och moraliska värdet av att den partiella arbetskraften bättre och mera beredvilligt tillvaratoges.

Vad angår frågan om anställande av äldre arbetskraft framhåller kommittén bl. a., att befolkningsutvecklingen kommer att under det närmaste årtiondet medföra en utpräglad brist på ung arbetskraft, vilket med säkerhet kommer att försvåra även för statsmyndigheterna att rekrytera sitt behov med hänsyn till de åldersgränser, som f. n. tillämpas. Kommittén rekommenderar därför, att myndigheterna taga under övervägande, huruvida gällande bestämmelser om högsta antagningsålder äro oundgängligen nödvändiga. Härjämte framhåller kommittén, att en särskild frågeställning, som aktualiseras av den väntade befolkningsutvecklingen och som är av viltomfattande betydelse, är spörsmålet om tillvaratagandet av arbetskraften hos personer, som uppnått den i olika pensionsreglementen fastställda pensionsåldern; i första hand gällde det härvid de ur tjänst avgångna, men man

syntes icke helt kunna avvisa tanken på att i statens tjänst nyttiggöra arbetsförmågan hos överåriga personer, som tidigare icke varit statsanställda. Kommittén förordar, att dessa frågeställningar närmare utredas.

3. Förslag till särskilda åtgärder för att trygga anställandet av partiellt arbetsföra. Kommittén har ifrågasatt införande av *företrädesrätt till anställning* för partiellt arbetsföra med brister i hälsotillståndet, närmast för sådana anställningssökande, vilkas arbetshinder anses stationära eller kunna förväntas utveckla sig gynnsamt ur arbetssynpunkt och vilka enligt nuvarande praxis skulle riskera att bli avvisade. Företrädesrätt till anställning skulle komma i fråga under förutsättning att den handikappade vore i övrigt lika kvalificerad som medsökande utan anmärkningar mot hälsotillståndet och att han efter samråd mellan myndigheten och verksläkaren trots sitt arbetshinder ansåges kunna tillfredsställande fullgöra arbetsuppgifter, som kunde komma att åläggas honom. Företrädesrätten till anställning skulle även — vid lika tjänstetid — gälla vid fall av permittering till följd av arbetsbrist.

Vidare föreslår kommittén, att Kungl. Maj:t skall bemyndiga det centrala arbetsvårdsorganet att, då förutsättningar härför föreligga, träffa *överenskommelse med vederbörande myndighet* om att denna åtager sig att vid personalrekrytering reservera vissa tjänster för partiellt arbetsföra eller anställa ett visst antal sådana, samt att Kungl. Maj:t skall rekommendera statsmyndigheterna att medverka till att dylika överenskommelser komma till stånd.

Kommittén — som uttalar sig för att inom större verk handläggningen av frågor rörande partiellt arbetsföra koncentreras till en eller i varje fall så få tjänstemän som möjligt för att en samlad överblick och erfarenhet i hit hörande frågor skall vinnas — har härjämte framställt förslag om inrättande av ett rådgivande organ, förslagsvis benämnt *statens tjänsteråd*, med uppgift att på begäran av myndigheter avgiva råd och utlåtande i såväl speciella fall som principiella frågor rörande partiellt arbetsföras sysselsättande i statlig tjänst. Medicinalstyrelsens uppgift att avgiva utlåtande om läkarintyg skulle överflyttas till tjänsterådet.

Till motivering av detta förslag har kommittén anfört i huvudsak följande.

Den tveksamhet och osäkerhet i fråga om bedömningen av anställningssökandes och statliga befattningshavares hälsotillstånd, som gör sig gällande vid myndigheternas handläggning av personalärenden, kan givetvis genom anställandet i vidgad omfattning av personer med defekter och åkommer förväntas göra sig starkare gällande än för närvarande. Behovet av att erhålla stöd för ett ställningstagande i dylika spörsmål torde framträda alltmer kännbart för myndigheterna. Även från allmän synpunkt ter det sig angeläget, att bedömningen av partiellt arbetsföra i här berörda avseende sker efter så enhetliga grunder som möjligt. Om ställningstagandet i ärenden av ifrågavarande natur skedde efter varje enskild myndighets gottfinnande, skulle detta lätt kunna leda till en skiljaktighet i praxis

mellan olika verk och inrättningar. Ett sådant förhållande skulle ej heller kunna anses tillfredsställande från de partiellt arbetsföras synpunkt. Med hänsyn till det anförda har kommittén ansett, att ärenden av det slag, varom här är fråga, även böra kunna komma under bedömande av ett för ändamålet lämpligt organ. I ett sådant synes enligt kommitténs mening utrymme böra finnas icke endast för medicinsk sakkunskap och förvaltningserfarenhet utan jämväl för allmänna arbetsmarknadssynpunkter, de anställdas och de partiellt arbetsföras intressen.

Kommittén har ställt sig frågan, i vad mån redan existerande organ skulle kunna utnyttjas i förevarande syfte. Vad därvid i första hand gäller statens lönenämnd, torde dess sammansättning och huvudsakliga uppgifter icke i full utsträckning svara mot de krav, som kunna ställas på ett organ, som skall handha frågor av den speciella natur, som förekomma i samband med anställandet av partiellt arbetsföra i statstjänst. Dessutom är att märka, att lönenämnden endast har att behandla spörsmål, som sammanhånga med tjänstemännens anställnings- och avlöningsförhållanden, under det att det av kommittén ifrågasatta organet jämväl skulle ha till uppgift att taga ställning till frågor, som beröra kollektivavtalsanställd arbetskraft i statens tjänst. För övrigt torde lönenämndens arbetsbörda redan vara så omfattande i olika avseenden, att det kan vara skäl att ställa sig tveksam till lämpligheten att tillföra densamma arbetsuppgifter av sådan natur, som det här kan komma att gälla. Bland redan existerande organ, som skulle kunna ifrågakomma för ändamålet, har även medicinalstyrelsen nämnts. Kommittén har emellertid funnit det önskvärdt, att jämväl andra synpunkter än de rent medicinska måtte få göra sig gällande vid behandlingen av frågan. Härigenom skulle även kunna uppnås en avlastning av medicinalstyrelsens arbetsuppgifter.

Kommittén för partiellt arbetsföra har därför funnit det vara nödvändigt att föreslå, att ett särskilt organ, benämnt förslagsvis statens tjänsteråd, inrättas för handläggning av sådana spörsmål, som sammanhånga med partiellt arbetsföras anställning i statlig tjänst.

Beträffande tjänsterådets sammansättning har kommittén framställt följande förslag, dock under uttalande att utformningen för framtiden icke nödvändigtvis borde bindas vid den av kommittén föreslagna.

Rådet skulle ha åtta ledamöter. Den medicinska sakkunskapen, det centrala arbetsvårdsorganet, statsförvaltningen och de partiellt arbetsföra skulle vardera företrädas av en representant, och härutöver skulle staten i sin särskilda egenskap av arbetsgivare representeras av ytterligare två ledamöter, nämligen dels en, som deltog i behandlingen av frågor, vilka berörde personal vars anställningsförhållanden reglerats genom avlöningsreglementena, dels ock en ledamot som hade att tillvarataga statens arbetsgivarintressen i avseende på kollektivavtalsreglerade anställningar. Som statens motpart i förra fallet borde fungera en representant för tjänstemanorganisationerna och i senare fallet en företrädare för landsorganisationen (statstjänarkartellen). Ledamöterna borde förordnas för en tid av tre år. Vad gällde den medicinska sakkunskapen borde dess talan föras av en läkare med statlig anställning i någon form. Enligt kommitténs mening borde ett medicinalråd kunna tänkas ifrågakomma till denna uppgift. Ordförande och ledamöter skulle utses av Kungl. Maj:t på förslag av de parter, som skulle vara representerade i rådet. Som ordförande syntes lämpligen representanten för den medicinska sakkunskapen böra fungera. Till sitt förfogande borde organet ha en heltidsanställd sekreterare, förslagsvis i lönegrad Ce 27.

Kommittén riktar viss kritik mot utformningen av hittills tillämpade *läkarintyg* för vinnande av anställning i statens tjänst. Härvid understryker kommittén, att det väsentliga vid läkarundersökning av anställningsökande, som företer brister i hälsotillståndet, bör vara att med största möjliga noggrannhet fastställa åkommans eller defektens utvecklingstendens, varjämte utredningen betonar vikten av att undersökningsläkaren genom samråd med arbetsledningen skaffar sig kännedom om arbetsuppgifternas art och arbetsmiljöns allmänna betingelser. Kommittén framlägger även förslag till ändrad formulering av det allmänast tillämpade läkarintyget för vinnande av anställning i statens tjänst.

Huvudinnehållet i betänkandet utgöres emellertid av förslag och uttalanden rörande *anställningsvillkoren i allmän tjänst* för partiellt arbetsföra. Innan redogörelse härför lämnas torde få i korthet erinras om det sätt, varpå anställningsförhållandena för statstjänstemännen f. n. äro ordnade; härvid är bl. a. att beakta, att Kungl. Maj:t i propositionen 1948: 225 gjort vissa uttalanden av betydelse för bedömande av de här aktuella spörsmålen, vilka uttalanden lämnats utan erinran av riksdagen.

Anställningsförhållandena för tjänstemannakategorin, till vilken det övervägande antalet statsanställda är att hänföra, äro reglerade i avlönings- och pensionsreglementen och tillhörande författningar. Härigenom har skapats enhetlighet och likformighet i anställningsförhållandena på de mest skilda arbetsområden. Sålunda gälla generellt för tjänstemännen bestämmelser om vissa anställningsformer och därmed sammanhängande villkor samt samma löne- och pensionssystem. Utmärkande är också den förhållandevis ingående och omfattande regleringen av befattningshavarnas rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten som arbetsgivare.

De anställningsformer, som tillämpas för statstjänstemännen, äro ordinarie-, extra ordinarie-, aspirant-, extra- och arvodesanställning. I fråga om förutsättningarna för anställningsformernas användning skola enligt grunderna för den senaste löneregleringen ordinarie-, extra ordinarie- och aspirantanställning betraktas som huvudanställningsformer och sålunda tillämpas i alla de fall, där icke särskilda skäl till annat föranleda. En tillämpning av extra anställning eller arvodesanställning bör däremot icke förekomma, med mindre särskilda skäl därför kunna åberopas.

Vad huvudanställningsformerna beträffar inrättas ordinarie och högre extra ordinarie tjänster av Kungl. Maj:t, enligt huvudregeln med stöd av riksdagens beslut. Andra extra ordinarie tjänster samt aspiranttjänster inrättas däremot av vederbörande myndighet, där ej annat följer av beslut eller bestämmelser, som meddelats av Kungl. Maj:t. De ordinarie tjänsterna äro heltidstjänster. Detta är också i allmänhet fallet beträffande extra ordinarie tjänster och aspiranttjänster men dessa kunna även anordnas som deltidstjänster, dock minst halvtidstjänster. För erhållande av nu nämnd tjänst erfordras att ha uppnått 21 års ålder i fråga om ordinarie tjänst, 20 års ålder i fråga om extra ordinarie tjänst och 17 års ålder i fråga om aspiranttjänst. Anställning må i princip endast vinnas av den, som angående sitt hälsotillstånd företett *läkarintyg*, utfärdat av vederbörande verks- eller tjänsteläkare och avfattat enligt formulär fastställt av medicinalstyrelsen respektive försvarets sjukvårdsförvaltning eller med medicinalstyrelsens eller sjukvårdsförvaltningens godkännande av vederbörande myndighet. I prop. 1948: 225 har anförts, att *det omedelbara syftet med*

de allmänna föreskrifterna härom är att bringa till vederbörande myndighets kännedom eventuella brister i vederbörandes hälsotillstånd; det avsåges därmed icke, att varje brist i hälsotillståndet skulle medföra hinder för anställning, utan härvidlag finge intygets innehåll sammanställas med de faktorer i övrigt, som utvisade om vederbörande vore lämplig för tjänsten.

De förmåner, som åtfölja anställning enligt huvudanställningsformerna, bestämmas genom stadganden i avlönings- och pensionsreglementena eller, vad angår lönegradsplaceringen, i regel genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t, beträffande ordinarie och högre extra ordinarie tjänster med stöd av riksdagsbeslut. I fråga om sociala förmåner under anställningstiden hänföres tjänstemännen till tre s. k. avdragsgrupper, av vilka grupp 1 omfattar aspiranter med mindre än 6 anställningsmånader, grupp 2 omfattar aspiranter med minst 6 men mindre än 36 anställningsmånader och grupp 3 omfattar aspiranter med minst 36 anställningsmånader samt extra ordinarie och ordinarie tjänstemän. De tjänstemän, som tillhöra grupp 1, erhålla i princip inga sociala förmåner. De till grupp 2 hörande tjänstemännen erhålla däremot vissa sociala förmåner, av vilka här må nämnas dels rätt att vid sjukdom åtnjuta lön med B-avdrag högst 180 dagar av ett och samma kalenderår, dels ock rätt till viss ersättning av statsmedel för sjukvårdskostnader; B-avdraget utgör i lägsta löneklassen på löneplan nr 1 omkring 23 procent av lönen och stiger i högsta löneklassen på samma löneplan till omkring 52 procent av lönen. De tjänstemän, som tillhöra grupp 3, äga samma rätt till ersättning för sjukvårdskostnader som de nyssnämnda tjänstemännen och en vidsträcktare rätt att vid ledighet åtnjuta lön. Vid sjukledighet, som ej är föranledd av olycksfall i tjänsten, utgår sålunda oavkortad lön ett visst mindre antal dagar per kalenderår och därefter lön med A-avdrag, vilket avdrag är hälften så stort som B-avdraget; vid ledighet för svag hälsas vårdande äger vederbörande, förutsatt att behovet av ledighet är styrkt, åtnjuta lön med B-avdrag. Slutligen äga extra ordinarie och ordinarie tjänstemän, däremot icke aspiranter, tjänstepensionsrätt, innefattande rätt till ålders-, invalid- eller sjukpension, ävensom familjepensionsrätt. Vid avgång utan rätt till pension föreligger rätt till tjänste- och familjelivränta, förutsatt att vederbörande innehaft ordinarie eller extra ordinarie anställning sammanlagt minst 3 år.

För de fall, då någon huvudanställningsform icke kan eller lämpligen bör användas, ifrågakommer närmast anställning som extra tjänsteman. 1945 års lönekommitté har uttalat, att denna anställningsform bör kunna användas för överåriga, underåriga, personer med bristande formell kompetens med avseende å teoretisk eller praktisk utbildning, *partiellt arbetsföra*, kortvarigt anställda — både tjänstemän, som kortvarigt anställdes för en stadigvarande arbetsuppgift, och tjänstemän anställda för tillfällig arbetsuppgift — och för anställningar av säsongbetonad eller intermitter karaktär. Fråga skall emellertid vara om minst halvtidstjänst. Vederbörande myndighet äger men är ej skyldig påkalla företeende av *läkarintyg* för vinnande av anställning som extra tjänsteman; i anslutning härtill har Kungl. Maj:t meddelat myndigheterna anvisning om att läkarintyg bör fordras företrädesvis då fråga är om mera varaktig anställning. I avlöningshänseende äro extra tjänster helt jämställda med aspiranttjänster — vederbörande hänföres alltså, alltefter sin föregående anställningstid, till grupp 1, 2 eller 3 och erhåller däremot svarande sociala förmåner — dock att andra regler gälla beträffande lönegradsplaceringen. I regel äger vederbörande myndighet bestämma lönegradsplaceringen av extra tjänst, dock med iakttagande att sådan tjänst må åsättas högst det lönegradsnummer, som gäller för ordinarie eller extra ordinarie tjänst med motsvarande arbetsupp-

gifter. I prop. 1948: 225 har förutsatts, att vid bedömande av extra tjänstemans lönegradsplacering i första hand bör prövas, huruvida den extra tjänstemannen är jämförlig med aspirant eller med extra ordinarie tjänsteman. Härvidlag borde anställningstiden i statens tjänst men även tjänstemannens på annat sätt ådagalagda allmänna duglighet och erfarenhet vara avgörande. Alltefter det sätt, varpå denna jämförelse utfölle, borde tjänstemannen normalt placeras i lönegrad med samma nummer som aspirantlönegraden eller i lönegrad med samma nummer som extra-ordinarielönegraden, och avvikelser härifrån borde ske endast om särskilda skäl därtill föranledde, såsom underårighet, bristande kompetens med avseende å teoretisk utbildning eller *sådan allenast partiell arbetsförhet, som inverkade på arbetsförmågan.*

Vad slutligen angår arvodesanställning, är denna anställningsform i stort sett att anse som subsidiär i förhållande till såväl huvudanställningsformerna som till extra anställning, så att den endast bör användas då icke någon av de övriga anställningsformerna kan eller lämpligen bör användas. Vid den senaste löne regleringen har understrukits, att arvodesanställning i möjligaste mån borde undvikas och avvecklas för heltidsanställd personal. Å andra sidan kan annan anställningsform än denna icke ifrågakomma vid mindre än halvtidstjänstgöring. Förmånerna vid arvodesanställning äro icke enhetligt reglerade utan bestämmas — i allmänhet mera summariskt — för enstaka befattningar eller grupper av befattningar; avlöningsgrunderna äro till sitt innehåll starkt skiftande både i fråga om arvodesbeloppen och i fråga om medgivande att åtnjuta sociala förmåner under anställningstiden.

I detta sammanhang må vidare nämnas, att deltidsarbete i statens tjänst förutom i form av deltidsanställning kan anordnas genom att den, som innehar heltidsanställning, beviljas partiell tjänstledighet för enskilda angelägenheter. Inom finansdepartementet pågår genom särskilda sakkunniga en utredning rörande revision av gällande pensionsbestämmelser i syfte att avpassa dem efter det numera i icke obetydlig utsträckning förekommande deltidsarbetet.

De olika förslag, som kommittén framställt i fråga om anställningsform m. m. vid statlig tjänstemannaanställning, framgår för olika kategorier av partiellt arbetsföra med brist i hälsotillståndet av följande sammanställning.

Kategori	Anställningsform m. m.
<p>I. Partiellt arbetsföra, som vid anställningstillfället <i>anses kunna fullgöra normal arbetsprestation.</i></p> <p>a. Partiellt arbetsföra, vilkas arbets hinder anses vara <i>stationära</i> eller förväntas ur arbetssynpunkt <i>utveckla sig gynnsamt.</i></p> <p>b. Partiellt arbetsföra, beträffande vilkas arbetshinder <i>prognosen är oviss.</i></p>	<p>Anställning på samma villkor som personer, vilkas hälsotillstånd icke företer några brister.</p> <p>Efter vederbörlig aspiranttjänstgöring anställning såsom extra tjänsteman med full rätt till sjukvårds- och sjukavlöningsförmåner i samma lönegrad, som tillämpas för motsvarande befattningshavare utan anmärkning mot hälsotillståndet. Dessa partiellt</p>

Kategori	Anställningsform m. m.
<p>II. Partiellt arbetsföra, som vid anställningstillfället <i>icke anses kunna fullgöra normal arbetsprestation.</i></p> <p>a. Partiellt arbetsföra, vilkas arbetshinder anses vara <i>stationära</i> eller förväntas ur arbetssynpunkt <i>utveckla sig gynnsamt.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) De som kunna utföra normal arbetsprestation per tidsenhet men ej kunna utföra ett heldagsarbete. 2) De som besitta undernormal prestationsförmåga per tidsenhet och som förmå arbeta under en hel arbetsdag. 3) De som varken kunna fullgöra normal arbetsprestation per tidsenhet eller utföra arbete under hel dag. <p>b. Partiellt arbetsföra, beträffande vilkas arbetshinder <i>prognosen är oviss.</i></p>	<p>arbetsföra böra normalt befordras till högre lönegrad enligt den befordringsgång, som vanligen gäller vid vederbörande verk eller inrättning. Vid varje befordringstillfälle eller löneklassuppflyttning skall prövas, huruvida den anställde med hänsyn till hälsotillståndets utvecklingstendens kan överföras till pensionsberättigande anställningsform. Tjänsteman, som anställts på här angivna villkor och vars frånvarotid från tjänsten på grund av sjuklighet icke anses överstiga det normala, bör i regel senast efter en tjänstgöringstid (observationstid) av 7 1/2 år överföras till sådan anställningsform. Befattningshavare bör vid bestämmandet av pensionsförmåner få tillgodoräkna sig tid, då han på grund av sitt arbetshinder innehåft extra anställning. Den anställde medgives viss rätt att påkalla ändring av den för honom gällande anställningsformen.</p> <p>Anställning på deltid på samma villkor som sökande, vilka icke förete anmärkning mot hälsotillståndet.</p> <p>Extra anställning med en lönegradsplacering, som anses svara mot prestationsförmågan. Myndigheterna skola iakttaga utvecklingen av den anställdes prestationsförmåga och vid en ökning av densamma företaga en anpassning av lönegradsplaceringen. Då prestationsförmågan kan anses ha blivit normal, bör tjänstemannen överföras till normal anställningsform.</p> <p>Anställning på deltid såsom extra tjänsteman med en efter prestationsförmågan avpassad lönegradsplacering. I vissa fall kan arvodesanställning ifrågakomma.</p> <p>Arvodesanställning.</p>

Beträffande själva kategoriindelningen har kommittén anfört följande.

En praktisk tillämpning av en sådan gruppering som den angivna förutsätter i det konkreta fallet, liksom överhuvud taget all rationell arbetsplacering av partiellt arbetsföra, ett bedömande, som dels tar hänsyn till den

arbetssökandes fysiska och psykiska tillstånd, dels beaktar de krav, som den aktuella arbetsuppgiften och arbetsmiljön i dessa hänseenden ställa på arbetstagaren. Möjligheterna att samordna dessa båda led i anställningsförfarandet, när det gäller partiellt arbetsföra, synas i fråga om allmän tjänst i regel vara goda på grund av att inom detta arbetsområde i allmänhet finnes tillgång till tjänsteläkare.

I fråga om kategori I a (normal arbetsförmåga — gynnsam prognos) har kommittén anfört, att till densamma ej endast komme att hänföras sådana anställningssökande, som trots anmärkningar mot hälsotillståndet enligt nu i allmänhet tillämpad praxis vunne anställning i statlig tjänst. Enligt kommitténs mening funnes även bland sökande, som nu avvisades av anförda skäl, ett betydande antal, vilkas arbetshinder i avseende på prognosen vore av sådan beskaffenhet, att de kunde hänföras till ifrågavarande kategori. I fråga om dessa personer borde alltså föreligga förutsättningar för myndigheterna att tillämpa en väsentligt liberalare anställningspolitik än vad som nu vore fallet. Med hänsyn till prestationsförmågan och hälsoprognozen syntes det icke nödvändigt att här i något avseende föreslå särbestämmelser, ej ens beträffande ordinarie anställning.

I anslutning till sitt förslag beträffande kategori I b (normal arbetsprestation — oviss prognos) har kommittén anfört i huvudsak följande.

Om man å ena sidan utan särskilt hänsynstagande till hälsotillståndet skulle bereda partiellt arbetsföra av här diskuterade kategori anställning i statlig tjänst i vanlig ordning, skulle det kunna göras gällande, att de i sin anställning föranleda större kostnader för arbetsgivaren — staten — än övriga anställda med fullgott hälsotillstånd. Därest å andra sidan frågan om deras anställning löstes genom att man helt undantog dem från den fria sjukvården och övriga sociala förmåner, skulle de partiellt arbetsföra, som trots den osäkra prognosen komme att ha ringa behov av dessa förmåner, bli försatta i en särställning, som icke skulle kunna anses tillfredsställande vid jämförelse med den fullgoda arbetskraften. *Frågan synes sålunda gälla att finna en lösning, som tillgodoser både de »bättre riskernas» berättigade krav på att röna en behandling, som svarar mot de särskilda förhållandena i det enskilda fallet, och statens skäligen skäligen företagekonomiska intressen.*

I diskussionen har ofta framkastats den tanken, att man skulle inkränka rätten till de sociala förmånerna på så sätt, att desamma icke utginge i sjukledighets- och pensionsfall, som föranletts av eller stå i samband med den defekt eller åkomma, varav den partiellt arbetsföre lidit vid anställningstillfället. Obestriddligen förekommer det en hel del fall — bortsett från recidivfallen — där det utan svårighet skulle låta sig konstatera, huruvida ett sådant samband är för handen eller icke. Det bör emellertid erinras om huru ett visst sjukdomstillstånd, vare sig det hävts eller icke, skapar förutsättningar för eller drar med sig andra åkommor, och om huru stora svårigheter, som på grund härav kunna uppstå vid avgörandet av huruvida det aktuella sjukdomstillståndet står i samband med det ursprungliga arbetshindret. Med hänsyn till det sagda torde man böra ställa sig tveksam till en lösning efter dessa linjer.

Kommittén anser sig böra för här ifrågavarande kategori förorda en anställningsform, som utan att från anställningens början alltför fast knyta den anställda till myndigheten dock i viss utsträckning gör honom delaktig av vissa av de sociala förmånerna, nämligen sjukavlönings- och sjukvårdsförmånerna. Mot bakgrunden av det läge, som uppstått genom den beslutade sjukförsäkringen, vilken tillförsäkrar alla samma förmåner, synes det före-

ligga mindre anledning än tidigare att vid anställandet av partiellt arbetsföra göra undantag för dem från de med statstjänsten förenade sociala förmånerna. Kommittén vill särskilt framhålla, att den anser, att partiellt arbetsföra, som tidigare lidit av tuberkulossjukdom, icke böra undantagas från avlöningsreglementets bestämmelser rörande förmåner i avseende på specialistvård och sjukhusvård vid fall av tuberkulos.

Vidkommande pensionsförmånerna finner sig kommittén i betraktande av den osäkra hälsoprognozen och de avsevärda kostnader, till vilka pensionsförmåner av skilda slag kunna uppgå, samt icke minst med hänsyn till det sätt, varpå pensioneringen för närvarande är ordnad, icke obetingat kunna förorda pensionsrätt för sådana partiellt arbetsföra, varom här är fråga. De förutsättningar, som kommittén ansett böra gälla för en anställningsform för handikappade personer av här ifrågavarande kategori, uppfyllas av den genom 1947 års allmänna lönereglering tillskapade anställningsformen såsom *extra tjänsteman*. Vid löneregleringen har också uttalats, att denna anställningsform borde kunna användas för bl. a. partiellt arbetsföra. Dessa partiellt arbetsföra böra som extra tjänstemän befordras i vanlig ordning till de lönegrader, som tillämpas för jämförliga anställda, vilka vid antagningen icke företett anmärkningar mot hälsotillståndet. Detta medför bl. a. att reglerad befordringsgång bör tillämpas, ehuru på extrastadiet.

Kommittén har med det förut sagda icke avsett att uttala, att sådana partiellt arbetsföra, som här avses, icke under några förutsättningar böra kunna tillerkännas pensionsrätt. Frågan härom synes emellertid endast kunna lösas i samband med den större frågan om den extra anställningsformen generellt skall medföra rätt till pension. Att dessförinnan låta partiellt arbetsföra, som anställts som extra tjänstemän, genom erläggandet av särskilda försäkringstekniskt beräknade avgifter komma i åtnjutande av pensionsrätt skulle icke enbart innebära en återgång till äldre pensionsystem, som successivt övergivits och med senaste pensionsregleringen helt lämnats, utan även, och det icke minst ur rättvisesynpunkt, kunna anses otillfredsställande med hänsyn till andra extra tjänstemän utan arbetshinder. Vid fall av uppkommen arbetsoförmåga vore dessa senare lämnade utan det ekonomiska skydd i form av pension, som en såsom extra befattningshavare anställd partiellt arbetsföra åtnjöt i motsvarande situation. Enligt kommitténs mening synes anställandet av partiellt arbetsföra i statlig tjänst i vidgad omfattning sålunda aktualisera upptagandet av frågan, huruvida även anställningsformen extra bör vara förenad med pensionsrätt och huru en sådan rätt lämpligen bör vara grundad. De av kommittén här framförda synpunkterna ha också starkt framhävts av representanter för tjänstemännens centralorganisation, med vilka kommittén haft överläggningar.

Emellertid kan det icke anses rimligt, att en sökande, som på grund av en defekt eller åkomma anställts på ofördelaktigare villkor än normalt, icke skulle komma i åtnjutande av pensionsrätt, om hans hälsotillstånd sedermera utvecklar sig gynnsamt, så att det icke längre innebär påfallande risk för förtidspensionering. Med hänsyn till det sist anförda vill kommittén förorda, att myndigheterna anbefallas att i samråd med verksamheten vid prövning om uppflyttning i lönegrad eller löneklass av tjänsteman, som på grund av sitt arbetshinder beretts extra anställning, jämväl upptaga frågan, huruvida sådan tjänsteman samtidigt kan överföras till pensionsberättligande anställningsform. Enligt kommitténs mening bör det icke uteslutande vara myndigheterna förbehållet att taga initiativ till dylik omprövning. Det synes sålunda skäligt, att den anställde medges rätt att under vissa förhållanden påkalla ändring av den för honom gällande an-

ställningsformen. Ett villkor för att den anställde skall kunna göra en sådan framställning bör enligt kommitténs mening vara, att befattningshavaren kan erhålla ett tillstyrkande utlåtande av vederbörande verks- eller tjänsteläkare. Kostnaderna för läkareundersökning i samband med vinnande av anställning i statens tjänst (dock ej vid befördran) bestridas i regel av den anställningssökande, och de partiellt arbetsföra böra härvidlag icke sättas i någon särställning.

Vid prövning av frågan huruvida med hänsyn till utvecklingen av den partiellt arbetsföres hälsotillstånd en ändring av den tillämpade anställningsformen bör komma till stånd, erbjuda sig — därest icke tjänstemannens hälsotillstånd gör det nödvändigt, att anställningsförhållandet upplöses — två möjligheter, nämligen a) att den anställde beredes en fastare anställning, som berättigar till pension, d. v. s. ordinarie eller extra ordinarie anställning, och b) att tjänstemannen alltjämt på grund av en bestående osäker prognos kvarstår i extra anställning.

Då fråga är om fallet a) — där prövning av anställningsformen resulterat i ett beslut att överföra den partiellt arbetsföre till en pensionsberättigande anställningsform — uppstår spörsmålet om och i vilken utsträckning befattningshavaren skall för beräkning av vederbörliga pensionsförmåner få tillgodoräkna sig den tid, han innehaft anställning såsom extra tjänsteman. Det skulle enligt kommitténs mening icke kunna anses tillfredsställande, om en person, som trots en vid anställningstillfället konstaterad defekt eller åkomma icke visat sig vara bärare av större sjukdoms- eller pensionsrisk än många befattningshavare, som vunnit anställning på normala villkor, skulle komma i sämre ställning än dessa i avseende på pensionens storlek. Kommittén förordar därför, att befattningshavare, som enligt det av kommittén föreslagna observationsförfarandet överförts till pensionsberättigande anställningsform, för bestämmandet av såväl tjänste- som familjepension få i full utsträckning tillgodoräkna sig tid, varunder de på grund av sitt arbetshinder innehaft extra anställning, dock med undantag för sådan del därav, som inom arbetsområdet i fråga kan anses motsvara aspiranttjänstgöring i normal omfattning. Kommittén är angelägen understryka, att enligt dess mening anledning saknas att i här avsedda fall vidtaga en sådan reduktion, att allenast två tredjedelar av den ifrågakvarande tiden skulle få tillgodoräknas såsom tjänstår.

Vad åter beträffar fallet b) — fall, i vilka tveksamhet om tjänstemannens överförande till pensionsberättigande anställningsform föreligger — torde, ju längre anställningsförhållandet varar, förutsättningarna för att ställa en säker prognos angående hälsotillståndets utveckling öka. Härigenom försvagas motiveringen för ett bibehållande av tjänstemannen i extra anställning. Frågan gäller alltså, huru lång tid som skall behövas för bedömning av ett arbetshinders utvecklingstendens. Att med utgångspunkt från de olika tänkbara arbetshindren komma fram till en viss allmängiltig tidrymd, under vilken en åkommas utveckling normalt borde kunna konstateras, är enligt kommitténs mening en orealistisk tanke. Man torde stå inför nödvändigheten att godtyckligt välja en period, under vilken beslut om befattningshavarens överförande till en pensionsberättigande anställningsform som regel bör fattas. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att staten genom införandet av reglerade befordringsskalor i viss utsträckning kan sägas i princip ha garanterat en nyanställd tjänsteman en viss tjänsteställning efter viss tjänstgöringstid. Det skulle med hänsyn härtill kunna anses skäligt, att en partiellt arbetsför, som efter aspiranttiden anställts som extra befattningshavare och vars frånvarotid från tjänsten på grund

av sjuklighet icke anses överstiga det normala, senast efter en tjänstgöringstid, som motsvarar den, efter vilken en befattningshavare i samma karriärgång vanligen skall nå sluttjänsten enligt gällande befordringsskala, beredd pensionsrätt. Då emellertid de gällande befordringsskalorna omfatta olika tidrymder, skulle den maximala observationstidens längd genom en sådan anordning bli olika för partiellt arbetsföra i skilda befordringsgångar. Enligt kommitténs uppfattning bör den ifrågasatta observations-tiden dock vara lika lång, oavsett till vilken befordringsgång den anställde är att hänföra. Kommittén har därför ansett det skäligt att föreslå en tidrymd, som motsvarar den enligt befordringsskalorna förekommande längsta väntetiden för uppnående av slutplacering, nämligen $7\frac{1}{2}$ år. Denna observationstid, som även bör gälla med avseende på sådana förvaltningsområden och karriärer, för vilka icke någon reglerad befordringsgång genomförts, torde enligt kommitténs mening vara av sådan omfattning, att extra anställning efter dess utgång endast bör tillämpas i undantagsfall. — Därest den extra tjänstemannens arbetsförmåga så försämrats, att fråga om lämpligheten av hans fortsatta anställning uppkommer, torde stora svårigheter föreligga att kunna ange några allmänna förutsättningar, enligt vilka ett beslut om entledigande bör fattas. Man torde liksom hittills få låta avgörandet ankomma på vederbörande myndighet. Det förhållandet, att en sådan ordning lätt kan medföra skiljaktigheter mellan olika myndigheter i avseende på bedömningen av analoga fall, aktualiserar frågan om behovet av ett särskilt rådgivande organ för spörsmål, som beröra partiellt arbetsföra.

Vad härefter angår kategorien II a (undernormal arbetsprestation — gynnsam prognos) framhåller kommittén, att denna kategori förutom personer med kroniska åkommor omfattar personer, som genomgå en längre konvalescens, och att bland detta klientel finnes arbetskraft, som mycket väl kan tillvaratagas och sannolikt skulle kunna utveckla sig till fullgod arbetskraft. I avseende å prestationsförmågan kunde emellertid stora variationer föreligga, varför det icke vore görligt att förorda något generellt, för myndigheterna bindande anställningsschema.

Beträffande de riktlinjer, som kommittén ansett böra vara vägledande för myndigheterna vid anställandet av sistnämnda kategori av partiellt arbetsföra, anför kommittén i huvudsak följande.

För handikappade, som väntas kunna utföra normal arbetsprestation per tidsenhet men icke kunna utföra ett heldagsarbete, synes lämpligen anställning på deltid böra ifrågakomma. Enligt kommitténs mening föreligger icke skäl att vid anställande på deltid av sådana partiellt arbetsföra, som här avses, erbjuda andra anställningsvillkor än som vanligtvis tillämpas beträffande övriga sökande till deltidsanställning. Med hänsyn till hälsoprognosen och prestationsförmågan bör således i dessa fall den handikappade efter vederbörlig aspiranttjänstgöring i regel kunna antagas i extra ordinarie tjänst. Skulle det i betraktande av den anställdes prestationsförmåga och önskemål samt myndighetens arbetskraftsbehov sedermera visa sig möjligt, bör övergång till heltidsanställning medgivas.

Genom det nya avlöningsreglementet ha även förutsättningar skapats för tillvaratagandet av arbetsförmågan hos sådana partiellt arbetsföra, som icke kunna förväntas fullgöra normal arbetsprestation per tidsenhet. Detta har skett genom bestämmelsen om extra tjänsters lönegradsplacering, vilken bestämmelse möjliggör lägre lönegradsplacering än som gäller för motsvaran-

de ordinarie eller extra ordinarie tjänst. Den sålunda givna möjligheten till lägre lönesättning skall också enligt uttalande vid löneregleringen bl. a. kunna utnyttjas i fall, där partiell arbetsförhet inverkar på arbetsprestationen.

Vad härvid först angår sådana partiellt arbetsföra med undernormal prestationsförmåga per tidsenhet, som förmå arbeta under en hel arbetsdag, torde det vara att räkna med, att de till denna grupp hänförliga personer, som framträda som arbetssökande, i regel besitta en relativt tillfredsställande prestationsförmåga. Det är angeläget, att myndigheterna vid bestämmandet av lönegrad för här berörda partiellt arbetsföra sökande icke göra mera betydande avvikelser från den lönegradsplacering, som gäller för jämförliga ordinarie eller extra ordinarie tjänstemän än vad som svarar mot prestationsförmågan i det enskilda fallet. Vidare vill kommittén understryka angelägenheten av att myndigheterna uppmärksamt följa utvecklingen av den anställdes prestationsförmåga. En ökning av denna skall givetvis medföra en anpassning av lönegradsplaceringen. I den mån fråga är om förbättring i sådan grad, att prestationsförmågan kan anses vara normal, är tjänstemannen att hänföra till den tidigare diskuterade kategorin I a och bör på grund härav överföras till pensionsberättigande anställningsform i den lönegrad, som gäller för fullgod arbetskraft med motsvarande arbetsuppgifter.

Möjligheten att på deltid sysselsätta personer, som varken kunna fullgöra normal arbetsprestation per tidsenhet eller utföra arbete under en hel arbetsdag, kan icke helt uteslutas, när det gäller partiellt arbetsföra av förevarande kategori. Härvid bör dock det villkor i avseende på tjänstgöringstidens längd, som uppställts i avlöningsreglementets bestämmelser angående deltidсанställning, kunna uppfyllas, d. v. s. den anställda skall minst kunna fullgöra halva den normala tjänstgöringstiden för dag räknat. Med hänsyn till nödvändigheten att anpassa lönesättningen till arbetsprestationen bör, i likhet med vad som förordats för nyss behandlade fall, extra anställning ifrågakomma. Tveksamhet om att anställa här avsedda sökande mot avlöning enligt löneplan kan komma att vara för handen i en del fall. Innan ett avvisande sker, torde emellertid övervägas, huruvida icke anställning mot arvode kan tillämpas. Visserligen har 1945 års lönekommitté uttalat, att denna anställningsform i största möjliga utsträckning bör undvikas, men nämnda kommitté har därvid huvudsakligen haft heltidsanställning i åtanke. Även beträffande dessa sökande är det av synnerlig vikt, att myndigheterna iakttaga prestationsförmågans utveckling och att de, då fråga är om en förbättring, vidtaga de förändringar i tjänstemannens anställningsförhållanden, som påkallas därav. En ökning av prestationsförmågan synes emellertid kunna vara av olika innebörd. Skulle en utsträckning av den anställdes arbetstid vara möjlig, bör en sådan vidtagas, om tjänstemannen så önskar och myndigheterna har behov av hans arbetskraft. Därest arbets effektiviteten förbättras så, att den kan anses vara normal, bör detta medföra, att den anstälde placeras som deltid- eller heltidsanställd, alltefter förekommande förutsättningar, i pensionsberättigande anställningsform och i lönegrad, som tillämpas för fullgod arbetskraft med samma eller motsvarande arbetsuppgifter.

Det torde få anses skäligt, att även till förevarande kategori hänförliga personer, som på grund av sitt arbetshinder icke ansetts i vanlig ordning kunna beredas pensionsberättigande anställning, vid tjänstårsberäkning för bestämmande av tjänste- och familjepension i viss omfattning få tillgodoräkna sig sådan tid, de innehåft extra anställning. I likhet med vad som förordats beträffande kategori I b bör härvid tillgodoräkning av tid för heltidsanställning som extra tjänsteman få ske i full utsträckning med undantag

för tid, som kan anses motsvara aspiranttjänstgöring. I de fall, då extra anställning på deltid förekommit, bör sådan tid få räknas befattningshavaren tillgodo i skäligen omfattning.

Vad beträffar partiellt arbetsföra tillhörande kategori II b (undernormal arbetsprestation — oviss prognos) har kommittén anfört att, i den mån sökande, tillhörande denna kategori, kunde anses böra komma i fråga för anställning, anställningsförhållandet med hänsyn till nedsättningen i prestationsförmågan och den osäkra prognosen icke borde givas alltför fast karaktär. Enligt kommitténs mening låge det nära till hands att bereda sådana handikappade, varom här vore fråga, sysselsättning mot arvode. Även för här diskuterade kategori måste man, därest så ansåges lämpligt och förenligt med myndighetens intresse, tänka sig, att anställningsförhållandet med tiden kunde »normaliseras». En förändring dithän, att en normalisering av anställningsförhållandet bleve möjlig, torde emellertid i realiteten komma att innebära, att den partiellt arbetsföre närmast bleve att hänföra till någongendera av kategorierna I b eller II a. En sådan person borde därför böra behandlas i enlighet med de normer, som uppdragits för nämnda kategorier.

Enligt kommitténs för partiellt arbetsföra mening bör en tjänsteman, som på grund av sitt arbetshinder ej kunnat erhålla annan än extra anställning, icke uteslutas från möjligheten att deltaga i konkurrensen om ledigförklarade tjänster. Kommittén föreslår, att myndigheternas uppmärksamhet fästes därpå, att de ha möjlighet att *vakantsätta* en ledigförklarad befattning och att de kunna överväga en dylik åtgärd, då en tjänsteman med brister i hälsotillståndet befinnes vara den mest kvalificerade bland de sökande. I sådant fall skulle den partiellt arbetsföre sökanden förordnas att fullgöra de med befattningen förenade göromålen såsom extra befattningshavare i den lönegrad, i vilken den sökta befattningen är placerad. Förfarandet härvid borde kunna tillgå på så sätt, att myndigheten, efter det att den utsett eller förordat den efter övriga kvalifikationer lämpligaste sökanden, vakantsätter och reserverar den ledigförklarade tjänsten för en partiellt arbetsföre. Ett sådant förfarande skulle enligt kommitténs mening även innebära, att myndigheten utan kungörande och i enlighet med vad kommittén förordat beträffande omprövning av anställningsformen — alltså senast efter en anställningstid av $7\frac{1}{2}$ år — besätter eller bemyndigas besätta den vakantsatta befattningen med den tjänsteman, som, om man ser till realiteterna, uppehållit densamma på vakansförordnande. Den tid, som en befattningshavare innehaft vakansförordnande, borde enligt kommitténs uppfattning få tillgodoräknas såsom tjänstår vid beräkandet av pension.

Vad härefter angår anställande i statens tjänst av äldre arbetskraft har redan i det föregående angivits, hurusom kommittén uttalat, att det nu gällande lönesystemet knappast kunde sägas lägga hinder i vägen härför. Enligt kommitténs mening bör i princip gälla, att äldre anställningssökande icke skola enbart på grund av sin ålder stå tillbaka för yngre medsökande.

Kommittén har härutöver gjort vissa uttalanden dels beträffande partiellt arbetsföras *anställning i kommunal tjänst*, dels ock i fråga om sådan personals anställande såsom *arbetare i statens tjänst*. Beträffande dessa uttalanden, som avse rekommendationer till kommunerna respektive kollektivavtalslutande parter, torde i detta sammanhang få hänvisas till kommitténs betänkande (s. 56 f. och 80 f.).

Yttrandena.

Beträffande bestämningen av begreppet partiellt arbetsför har *länsstyrelsen i Värmlands län* påpekat, att kommittén icke givit någon förklaring på uttrycket »social belastning» i vidare mån än att såsom exempel anförts uppnåendet av viss ålder. *Socialstyrelsen* har rörande socialt betingade arbetshinder anført, att på flera statliga verksamhetsområden, särskilt inom kommunikationsverken, anställning icke torde kunna vinnas av personer, som begått någon kriminell handling och därför lagförts eller som i tidigare år varit föremål för en socialvårdsåtgärd på grund av ådagalagda sociala uppförandebrister, t. ex. varit omhändertagna för skyddsuppfostran. Enligt styrelsens uppfattning tedde sådana fall sig särskilt upprörande, då barn, som omhändertagits för skyddsuppfostran på grund av olyckliga miljöomständigheter och till följd av samhällets inskridande återförts till sociala levnadsvanor, ändock bedömdes som vanfrejdade och förhindrades att erhålla även den enklaste tjänst inom statsförvaltningen.

Vad angår kommitténs uttalanden om de statliga myndigheternas nuvarande inställning till frågan om anställning av partiellt arbetsföra, m. m., har *tjänstemännens centralorganisation* ansett visst fog finnas för påståendet, att de statliga myndigheterna visa en restriktiv inställning mot de partiellt arbetsföra som arbetskraft. Även *statstjänarkartellen* har uttalat, att verksamhetsstyrelserna i många fall uppställt alltför rigorösa hälsokrav vid anställande av personal och därigenom utestängt partiellt arbetsföra även från sådana arbetsområden, där de kunnat användas. Flertalet av de myndigheter, som uttalat sig i förevarande fråga, ha framhållit, att de i sin anställningspolitik icke iakttaga större restriktivitet mot de partiellt arbetsföra än som nödvändiggjorts av föreliggande förhållanden. *Länsstyrelsen i Värmlands län* har sålunda framhållit, att myndigheternas återhållsamma inställning i fråga om anställande av delvis arbetsföra självfallet icke bottnade i likgiltighet för dessas mången gång svåra belägenhet utan framför allt vore orsakad av två omständigheter, nämligen dels arbetsuppgifternas art inom myndigheternas förvaltningsområden och dels begränsningen av myndigheternas avlöningsanslag och personalplaner. Även *statens pensionsanstalt* har påpekat, att den omständigheten att avlöningsanslagen äro strängt begränsade torde tvinga myndigheterna att tillse, att såvitt möjligt endast fullgod arbetskraft anställdes. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har uttalat, att om rekryteringen av arbetskraft

delvis skulle ske med partiellt arbetsföra, detta självfallet kunde medföra en minskning i verkets arbetseffektivitet med därav följande behov av ytterligare arbetskraft och medel härför. Styrelsen har förutsatt, att denna del av föreliggande fråga bleve vederbörligen beaktad. *Statens lönenämnd* har uttalat, att socialpolitiska hänsyn icke kunde få dominera vid statsmyndigheternas personalrekrytering i sådan utsträckning, att en del av personalbeståndet kunde sägas komma att utgöra en belastning för vederbörande verk, exempelvis genom alltför begränsad användbarhet eller därigenom, att tjänstemännen i onormalt hög grad vore i behov av ledighet, varmed följde kostnader för vikarier m. m. Kraven på en rationellt bedriven verksamhet borde nämligen enligt lönenämndens mening icke principiellt sättas lägre beträffande statliga inrättningar än som i allmänhet skedde inom enskilda företag. Lönenämnden har vidare — under framhållande av att lönenämnden i likhet med kommittén ansåge i hög grad önskvärt, att de partiellt arbetsföra bereddes ökade möjligheter att göra en efter sina förhållanden lämpad arbetsinsats — såsom sin mening framhållit, att om den socialpolitiska motiveringen för åtgärder från statsförvaltningens sida alltför starkt betonades, den uppfattningen syntes kunna vinna spridning, att omhändertagandet av de partiellt arbetsföra vore en uteslutande på staten ankommande uppgift. I detta sammanhang har lönenämnden framhållit, att enligt vad lönenämnden under hand erfarit överläggningar i förevarande ämne avsåges att inom en snar framtid äga rum mellan representanter för den privata arbetsmarknadens parter samt att kommittén förberedde ett särskilt betänkande om de partiellt arbetsföras anställning i enskild tjänst. Det har därför synts lönenämnden naturligt, att några mera definitiva åtgärder icke vidtoges i anledning av de nu framlagda förslagen, förrän nämnda överläggningar ägt rum och det väntade betänkandet avgivits.

Styrelserna för kommunikationsverken ha framhållit, att den speciella karaktär, som verksamheten inom ett sådant verk erhöle, begränsade möjligheterna att utnyttja arbetskraft, som vore i avsaknad av full arbetskraft och vitalitet. *Generalpoststyrelsen* har sålunda anfört, att styrelsen icke vore negativt inställd till frågan om anställning av partiellt arbetsföra men att ansvaret för verkets skötsel och för att de tjänster, kundkretsen — allmänheten — betalade för, utfördes med snabbhet och precision nödgade styrelsen att vid nyrekrytering av personal tillämpa relativt stränga principer med avseende på hälsotillståndet och därmed prestationsförmågan hos dem som antoges. *Telegrafstyrelsen* har uttalat, att det av naturliga skäl icke kunde ifrågakomma att ersätta de företagsekonomiska krav samt de fordringar i fråga om effektivitet och säkerhet, som av statsmakterna och allmänheten ställdes på ett företag sådant som telegrafverket. Även *järnvägsstyrelsen* har givit uttryck åt en liknande uppfattning. *Försvarets civilförvaltning* och *försvarets sjukvårdsförvaltning* ha uttalat, att partiellt arbetsföra icke vore lämpade vare sig för militära eller civilmilitära beställningar. *Skolöverstyrelsen* har påpekat, att svårigheter föreläge att anpassa arbetet efter de partiellt arbetsföras prestationsförmåga, såvitt anginge lärare vid anstalter un-

der överstyrelsens inseende. Av dem måste enligt vad överstyrelsen framhål- lit normal arbetsprestation krävas för att lärokurser m. m. skulle kunna medhinnas. Åtskilliga myndigheter ha vidare uttalat, att svårigheter mötte att finna lämpliga arbetsuppgifter för anställningssökande, vilkas arbetsför- måga vore begränsad i vissa avseenden, enär sådana arbetsuppgifter, i den mån de förefunnes, måste reserveras för vid vederbörande verk redan an- ställd personal, som drabbades av partiell arbetsoförmåga.

Vad angår de vägläggande synpunkter vid anställandet av partiellt arbetsföra, som kommittén anfört, har det övervä- gande flertalet av de hörda myndigheterna och organisationerna tillstyrkt, att ett auktoritativt uttalande av den av kommittén föreslagna innebörden gjordes beträffande anställande av partiellt arbetsföra i statens tjänst.

Till kommitténs förslag om företrädesrätt till anställning för vissa partiellt arbetsföra har flertalet av de hörda myn- digheterna och organisationerna ställt sig avvisande eller tveksamma. *Tele- grafstyrelsen* betecknar sålunda förslaget såsom ur alla synpunkter direkt olämpligt att genomföra och avstyrker detsamma på det bestämdaste. Ett tillskapande av här avsedd företrädesrätt har *statens pensionsanstalt* liksom också *länsstyrelsen i Värmlands län* funnit betänkligt ur konstitutionell synpunkt. *Pateht- och registreringsverket* har givit uttryck åt den uppfatt- ningen, att de partiellt arbetsföra i nu förevarande avseende böra jämföras med men icke gynnas framför andra anställningssökande. Enligt vad *riks- räkenskapsverket* uttalat borde ifrågasatt företrädesrätt icke tillämpas i andra fall än då nedsättningen i arbetsförmågan ådragits under tjänstgör- ring för det allmännas räkning. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* och *stats- tjänarkartellen* ha anfört liknande synpunkter i fråga om företrädesrätten. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* har ansett, att premissen »vid i övrigt lika kvalifikationer» innefattade en alltför vag och allmänt hållen teoretisk be- stämning, som lämnade fritt spelrum för avgöranden i skilda riktningar. Enligt länsstyrelsens mening ankomme allt i sista hand på den anställande myndighetens inställning till det enskilda aktuella fallet. *Svenska vanföre- anstaltens centralkommitté* har ifrågasatt, huruvida den föreslagna före- trädesrättigheten skulle få något verkligt värde.

Kommitténs förslag om bemyndigande för det centrala ar- betsvårdsorganet att träffa överenskommelse med ve- derbörande myndighet om reserverande av vissa tjäns- ter för partiellt arbetsföra eller om anställande av ett visst antal sådana ha vissa myndigheter och organisationer avstyrkt eller i olika avseenden funnit mindre lämpligt, medan andra till- styrkt förslaget i denna del eller lämnat detsamma utan erinran. Till de förra höra *generalpoststyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *statskontoret*, *patent- och registreringsverket* och *tjänstemännens centralorganisation*, och till de se- nare *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Värmlands län* och *riksför- eningen för bekämpande av de reumatiska sjukdomarna*.

I anledning av kommitténs förslag, att vid de statliga myndigheterna s ä r-

skilda befattningshavare skola avdelas för handläggning av ärenden, som sammanhänga med utnyttjandet av handikappad arbetskraft, har ett antal myndigheter, däribland *pensionsstyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Kronobergs och Göteborgs och Bohus län*, *statskontoret*, *patent- och registreringsverket* och *domänstyrelsen* uttalat, att en sådan anordning icke syntes behöva genomföras, i varje fall icke såvitt angår deras verksamhetsområden.

Inrättandet av ett särskilt rådgivande organ, av kommittén förslagsvis benämnt statens tjänsteråd, har ett betydande antal av de hörda myndigheterna och organisationerna funnit obehövt. I samband härmed ha olika förslag framlagts om att de för tjänsterådet avsedda uppgifterna skulle anförtros åt något redan befintligt organ. Flertalet av dessa förslag gå ut på att ifrågasättande uppgifter skulle åläggas arbetsmarknadsstyrelsen eller en till denna knuten delegation, varvid erforderlig medicinsk sakkunskap skulle ställas till förfogande. *Patent- och registreringsverket* har ansett lämpligt, att det föreslagna tjänsterådet organiserades såsom en avdelning inom exempelvis *socialstyrelsen* eller sammanfördes med statens befördringsnämnd, och *pensionsstyrelsen* har såsom sin uppfattning uttalat, att de uppgifter, som avsetts skola tillkomma tjänsterådet, borde kunna handhavas av befördringsnämnden, därest denna tillfördes erforderlig medicinsk sakkunskap. *Länsstyrelsen i Värmlands län* har ifrågasatt, huruvida icke det föreslagna tjänsterådet skulle kunna utformas som en nämnd inom medicinalstyrelsen, i vilken nämnd — utöver den medicinska sakkunskapen — statsförvaltningen, arbetsmarknadsstyrelsen, de anställda och de partiellt arbetsföra skulle vara företrädde. Denna nämnd skulle emellertid enligt vad länsstyrelsen förordat få en i viss mån annan karaktär än tjänsterådet. *Landsorganisationen* har ansett det böra övervägas, huruvida icke en enklare och mera smidig anordning än tillskapandet av det föreslagna tjänsterådet kunde väljas. Enligt landsorganisationens mening kunde eventuellt uppdrag att ombesörja de för tjänsterådet avsedda uppgifterna lämnas åt en särskild tjänsteman inom finansdepartementet, vilken skulle ha att under kontakt med arbetsmarknadsstyrelsen och de statliga myndigheterna lämna förslag samt följa myndigheternas åtgärder på detta område.

Flertalet av de myndigheter, som uttalat sig angående den av kommittén föreslagna omformuleringen av de läkari ty g, vilka skola företes för vinnande av anställning i statens tjänst, ha tillstyrkt förslaget på denna punkt eller lämnat detsamma utan erinran. *Telegrafstyrelsen* har emellertid icke ansett någon ändring av nuvarande formulering erforderlig vad telegrafverket beträffade. *Försvarets sjukvårdsförvaltning* har förordat viss ändring i den av kommittén föreslagna formuleringen.

Vad härefter angår anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra med statlig tjänstemannaanställning, har kommitténs indelning av de partiellt arbetsföra i olika kategorier i huvud-

sak lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena. *Skolöverstyrelsen* har emellertid anfört, att av betänkandet icke framginge, om med oviss prognos avsåges även det fall, att prognosen vore dålig, men att överstyrelsen utginge från att, därest sistnämnda förhållande föreläge, den partiellt arbetsföre icke skulle ifrågakomma till annan anställning än mot arvode.

Försvarets civilförvaltning har beträffande samtliga kategorier partiellt arbetsföra uttalat, att det förefölle ämbetsverket som om man i avbidan på särskild utredning om den allmänna sjukförsäkringens inverkan på de statsanställdas sjukvårdsförmåner borde begränsa sig till att för underlåtande av de partiellt arbetsföras anställning i statstjänst öppna möjlighet att anställa dem utan rätt till sociala förmåner.

I anledning av kommitténs förslag rörande anställningsformerna för de partiellt arbetsföra har *statskontoret* fäst uppmärksamheten på angelägenheten av att närmare bestämmelser meddelas angående anställningens varaktighet för extra befattningshavare, vilkas hälsotillstånd påkalla långa och upprepade sjukledigheter.

Utöver vad ovan nämnts må följande anföras beträffande de avgivna utlåtandena, i vad de beröra kommitténs förslag rörande anställningsvillkor m. m. för de partiellt arbetsföra.

Förslaget i nu ifrågavarande del har, såvitt angår partiellt arbetsföra, tillhörande kategori I a, icke föranlett några erinringar från de hörda myndigheternas och organisationernas sida.

I fråga om de till kategori I b hänförliga partiellt arbetsföra har *generalpoststyrelsen* reserverat sig mot att extra anställning bereddades dem, innan beslutet om den allmänna sjukförsäkringen trätt i kraft. Tills vidare borde enligt styrelsens mening här avsedda befattningshavare anställas mot arvode. Beträffande kommitténs förslag om överförande av ifrågavarande befattningshavare från extra anställning till pensionsberättigande tjänst har *järnvägsstyrelsen* anfört, att den föreslagna observationstiden av 7½ år syntes styrelsen tillräcklig, men att härvid måste förutsättas, att dylik personal finge stå under strängare läkaruppsikt än andra nyanställda. *Riksföreringen för bekämpande av de reumatiska sjukdomarna* har förordat, att observationstiden förkortades till 5 år, såvida icke alldeles speciella skäl föreläge för exceptionellt lång observationstid. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* har föreslagit, att en obligatorisk omprövning av frågan om överförande från extra anställning till pensionsberättigande tjänst skulle ske genom vederbörande myndighet i samråd med verksläkaren förslagsvis vart tredje år, räknat från den tidpunkt, då den partiellt arbetsföre, därest arbetshindret icke förelegat, normalt skulle hava erhållit pensionsberättigande befattning, vilken omprövning skulle förutsätta inhämtande av utlåtande av det centrala rådgivande organet. Enligt vad länsstyrelsen föreslagit skulle någon bestämd längsta tid för anställning utan pensionsrätt icke fixeras utan åt praxis skulle överlåtas att skapa riktlinjer för ett senare säkrare bedömande av denna fråga. *Statens lönenämnd* har icke ansett det sakligt motiverat att sammanföra omprövningsförfarandet med löneklassuppflyttning eller be-

fordran. Omprövning av anställningsformen borde enligt lönenämndens förmenande i stället ske, då anledning därtill förekomme.

Beträffande andra gruppen inom kategori II a, d. v. s. sådana partiellt arbetsföra, som besitta undernormal arbetsförmåga per tidsenhet men förmå arbeta under en hel arbetsdag, har *pensionsstyrelsen* icke ansett sig kunna oreserverat biträda den föreslagna utformningen av anställningsvillkoren. Styrelsen har anfört, att det icke kunde vara lämpligt att allteftersom arbetsförmågan hos en person minskades eller ökades ändra lönegradsplacementen samt att det vore ändamålsenligare att vederbörande placerades i den lönegrad, som i vanliga fall skulle ha tillämpats, och att lönen bestämdes att utgå med viss andel av den i lönegraden normala lönen, vilken andel kunde höjas eller sänkas i förhållande till variationer i prestationsförmågan. För de till tredje gruppen inom kategori II a hänförliga partiellt arbetsföra, d. v. s. sådana som varken kunna fullgöra normal arbetsprestation per tidsenhet eller utföra arbete under en hel dag, bör enligt pensionsstyrelsens förmenande extra anställningsform knappast komma i fråga utan endast anställning mot arvode. *Statstjänstemännens riksförbund* har funnit det mindre önskvärt att, såsom ifrågasatts för de till kategori II a hänförliga partiellt arbetsföra, frångå bestämmelsen i statens allmänna avlöningsreglemente om att extra tjänst skall åsättas lönegradsnummer med hänsyn till arbetsuppgifterna och i stället anpassa lönegraden efter prestationsförmågan. Det har syntts förbundet riktigare att, då i förevarande fall fråga vore om deltidsarbete, reglera den anställdes avlöningsförmåner genom att betala för en efter vederbörandes effektivitet uppskattad arbetstid och icke efter den verkliga arbetstiden. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* har ansett försiktigheten bjuda, att partiellt arbetsföra, tillhörande första gruppen inom kategori II a eller sålunda de, vilka kunna utföra normal arbetsprestation per tidsenhet men icke förmå arbeta en hel dag, under de första åren beredes ställning som extra tjänstemän eller i de mera tveksamma fallen arvodesanställning. För andra gruppen inom ifrågavarande kategori har arvodesanställning syntts länsstyrelsen vara den lämpligaste anställningsformen, åtminstone såvitt avsåge den första anställningstiden.

Kommitténs förordande av att ledigförklarade tjänster i vissa fall skulle vakantsättas och reserveras för partiellt arbetsföra, som på grund av sitt arbetshinder ej kunnat erhålla annat än extra anställning, har mött gensagor i flera yttranden. *Järnvägsstyrelsen* har sålunda anfört, att ett sådant förfaringssätt förmodligen komme att möta starkt motstånd från personalorganisationernas sida och orsaka sådan irritation bland personalen, att möjligheten att i praktiken genomföra förslaget starkt kunde ifrågasättas. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* har ställt sig mycket tveksam mot ifrågavarande förslag och icke funnit de skäl helt övertygande, som kommittén förebragt till stöd för detsamma. Länsstyrelsen har ansett det i viss mån vara ett verklighetsfrämmande antagande, att en person med konstaterade brister i sitt hälsotillstånd av en anställande myndighet skulle befinnas vara den mest kvalificerade i förhållande till andra för tjänsten meriterade med full-

god hälsa. Under alla förhållanden syntes den föreslagna anordningen icke böra tillämpas i fråga om ledigförklarad ordinarie tjänst. Även *telegrafstyrelsen*, *pensionsstyrelsen* och *patent- och registreringsverket* ha ställt sig kritiska till kommitténs förslag i förevarande del.

Vad angår pensionsförhållandena för de partiellt arbetsföra, har *telegrafstyrelsen* ifrågasatt lämpligheten av att genomföra förslaget om rätt för partiellt arbetsföra, som från extra anställning överfördes till pensionsberättigande tjänst, att såsom tjänstår i pensionshänseende tillgodoräkna tiden för den extra anställningen med avdrag, motsvarande normal tid för aspirantanställning. *Försvarets civilförvaltning* har icke ansett motiverat att med avseende å de partiellt arbetsföra göra avsteg från gällande praxis på ifrågavarande område, enligt vilken tjänsteman, som tillträtt pensionsberättigande tjänst, efter ansökan i varje särskilt fall brukade erhålla Kungl. Maj:ts medgivande att i pensionshänseende tillgodoräkna två tredjedelar av tid, varunder han innehåft extra anställning i statens tjänst. *Statens lönenämnd* har uttalat, att de partiellt arbetsföra icke syntes böra erhålla en gynnsammare ställning i fråga om rätt till tjänstårsberäkning för pension än andra grupper. *Tjänstemännens centralorganisation* har förklarat sig förutsätta, att frågan om tillgodoräkning i pensionshänseende av anställningstid såsom extra tjänsteman komme under omprövning i samband med en allmän översyn av pensionsreglementena samt förordnat, att denna detalj i fråga om de partiellt arbetsföras anställningsvillkor med hänsyn härtill icke löstes fristående. *Statstjänarkartellen* har ansett önskvärt, att de partiellt arbetsföras pensionsfråga upptoges till särskild behandling vid en kommande översyn av pensionsreglementenas allmänna innehåll.

Socialstyrelsen har anfört, att det syntes lämpligt att i vissa fall utnyttja anställningsformen extra anställning för partiellt arbetsföras räkning, på sätt som kommittén förordnat, samt att det betydelsefulla härvid givetvis bleve, att sådan anställning icke vore förenad med pensionsrätt. I anslutning härtill har styrelsen uttalat följande.

Kommittén har likväl understrukt, att den icke med sitt förslag har givit till känna, att de ifrågavarande partiellt arbetsföra ej under några förhållanden skulle kunna få pensionsrätt. Frågan härom kan enligt kommitténs uppfattning endast lösas i samband med den större frågan, huruvida extra anställning bör medföra rätt till pension och huru en sådan rätt lämpligen borde vara utformad. Socialstyrelsen finner det för sin del önskvärt, att man håller i sikte möjligheten av en lösning av de partiellt arbetsföras pensionsfråga i den sålunda antydda riktningen. Styrelsen torde få erinra om ett tidigare av styrelsen framfört uppslag, innebärande att exempelvis sådana grunder fastställdes för partiellt arbetsföras pensionsförmåner, att sjukdomstid icke inginge i tjänstårsberäkningen. Innan man närmare ingår på det nämnda problemet, synes man emellertid böra avvakta de förslag, som äro att förvänta från pensionsutredningen i fråga om pensionering av anställda i privat tjänst och som torde kunna få konsekvenser även för de här berörda kategorierna av statsanställda.

Departementschefen.

Frågan om att i samhällslivet tillvarataga all tillgänglig arbetskraft har av flera skäl blivit av synnerlig betydelse. Här må till en början erinras om den samhällsekonomiska betydelsen av att den samlade produktiva insatsen vidmakthålles och höjes. Det synes mot bakgrunden av befolkningsutvecklingen uppenbart, att utnyttjandet av varje tillgänglig arbetskraftsreserv såväl i nuvarande läge som i framtiden måste vara ett intresse av vikt. Även med hänsyn till kostnaderna för social hjälp i olika former åt dem, som ej ha egna försörjningsmöjligheter, framstår det som ett allmänt intresse, att den tillgängliga arbetskraften i görligaste mån nyttiggöres. I den mån vissa personer av någon anledning ha svårare än andra att erhålla eller behålla ett förvärvsarbete — och sålunda äro *partiellt arbetsföra* i vidsträckt mening — ligger det därför i samhällets intresse att åtgärder vidtagas i syfte att minska eller såvitt möjligt undanröja dessa svårigheter. Det torde kunna ifrågasättas, om nu anförda synpunkter tillbörligt beaktats, då det gjorts gällande att man ur företagsekonomisk synpunkt måste uppställa krav på att endast »fullvärdig» arbetskraft bör anställas. Till här antydda synpunkter på frågan om anställandet av partiellt arbetsföra komma emellertid derent humanitära. Målet för den sociala hjälpverksamheten, som tidigare varit inriktad på att bringa hjälp i uppkommet nödläge, har alltmere blivit att i möjligaste mån direkt eller indirekt i arbetslivet inlemma medborgare, som av olika skäl eljest skulle ställas utanför detsamma.

I den debatt, som förekommit i frågan om den partiella arbetskraftens tillvaratagande, har spørsmålet vilken inställning härtill staten som arbetsgivare intager i viss mån kommit att träda i förgrunden. Det har gjorts gällande att, innan krav kunna resas på att kommuner och privata företag skola frångå principen att anställa endast fullvärdig arbetskraft, staten såsom arbetsgivare måste föregå med gott exempel. Det torde vara ställt utom allt tvivel, att möjligheten att genomföra en allmän sysselsättnings- och socialpolitik, som syftar till att tillvarataga de partiellt arbetsföras produktiva förmåga, förutsätter att staten tar ledningen i detta avseende.

Kommittén för partiellt arbetsföra har i sitt i det föregående anmälda betänkande uttalat, att visst fog syntes finnas för påståendet, att statsmyndigheterna visa en restriktiv inställning till de partiellt arbetsföra som arbetskraft. Uttalandet synes närmast avse personer med brist i hälsotillståndet — hit höra även sådana, som äro i stånd att fullgöra normal arbetsprestation — samt äldre anställningssökande. Socialstyrelsen har i sitt remissyttrande givit uttryck för motsvarande iakttagelse beträffande personer med vissa socialt betingade arbetshinder, vilka icke inverka på vederbörandes arbetsförmåga och ej heller eljest generellt sett äro av betydelse för vederbörandes lämplighet för anställning. I vissa andra remissyttranden har riktigheten av kommitténs karakteristik av myndigheternas personalpolitik ifrågasatts.

Vad sålunda förekommit synes mig utgöra anledning föreslå att, på

sätt kommittén förordat, myndigheterna erhålla anvisningar, som kunna tjäna som vägledning vid utformningen av deras personalpolitik i förevarande hänseende. För myndigheterna bör sålunda framhållas betydelsen av att staten beträffande de partiellt arbetsföras inlemmande i arbetslivet föregår med gott exempel samt givas uttryck åt de i det föregående anförda synpunkterna på det nationalekonomiska och moraliska värdet av att den partiella arbetskraften bättre och mera beredvilligt tillvaratages. Vidare bör i möjligaste mån klarläggas vilken anställningsform som vederbörande myndighet äger tillämpa för skilda slag av partiellt arbetsföra. I behov av ett klarläggande är också spørsmålet, huruvida den omständigheten, att ett antal ordinarie och extra ordinarie tjänster uppförts på personalförteckning, skall anses medföra att dessa tjänster under alla förhållanden skola tillsättas, i så fall med personer vilka med avseende å hälsotillståndet anses kunna ifrågakomma till dylik anställning, eller om i vissa fall pensionsberättigande tjänst kan hållas vakant och partiellt arbetsföra i stället anställas med användande av lämplig anställningsform. Jag ingår i det följande något på dessa spørsmål. Frågan om den närmare utformningen av anvisningarna i ämnet torde jag senare få anmäla för Kungl. Maj:t.

Kommittén har föreslagit, att partiellt arbetsföra skall tillerkännas företrädesrätt till anställning framför lika kvalificerad medsökande, vilken ej tillhör kategorien partiellt arbetsföra. Till detta förslag har flertalet hörda myndigheter och organisationer ställt sig avvisande. För egen del vill jag framhålla, att det endast i få fall torde förekomma, att två sökande äro lika kvalificerade, och att frågan om företrädesrätt därför torde vara av underordnad praktisk betydelse. Grundlagsstadgandet om tjänstetillsättning efter förtjänst och skicklighet tilldelar icke de partiellt arbetsföra någon särställning. Det synes mig vara tillfyllest med ett konstaterande härav.

I anslutning till vad kommittén föreslagit förordar jag, att arbetsmarknadsstyrelsen bemyndigas att genom hänvändelser till olika myndigheter söka verka för tillvaratagande av de partiellt arbetsföras arbetskraft.

Kommittén har förordat, att handläggningen av frågor rörande partiellt arbetsföra hos de särskilda myndigheterna koncentreras till så få tjänstemän som möjligt. Detta synes mig praktiskt och ägnat att främja en ändamålsenlig behandling av de föreliggande frågorna. Jag anser emellertid icke erforderligt att någon för verken bindande föreskrift i ämnet meddelas.

Även om anvisningar, såsom i det föregående förutsatts, utfärdas till ledning för myndigheternas prövning av frågan om anställande av partiellt arbetsföra, komma med säkerhet åtskilliga spørsmål att återstå, vilka få lösas i samband med den praktiska tillämpningen. Det kan också förutses, att fall uppkomma, i vilka tvekan föreligger huruvida de äro att hänföra till den ena eller den andra kategorien av partiell arbetsförhet. Kommittén har med beaktande härav föreslagit, att råd och anvisningar, såväl generella som för särskilda fall, skola kunna inhämtas hos ett centralt organ. Olika remissmyndigheter ha betecknat detta såsom obehöfligt. För min del kan jag emellertid ansluta mig till kommitténs uppfattning. Enligt min mening

får det nämligen, därest det ifrågavarande syftet skall kunna vinnas, anses nödvändigt att ett organ finnes, till vilket myndigheterna och även verksläkarna ha möjlighet att vända sig för att erhålla råd och upplysningar i frågor rörande partiellt arbetsföra.

Vad härefter angår frågan huruvida ett särskilt organ bör inrättas för ifrågavarande ändamål eller man bör kunna för ändamålet anlita något redan befintligt organ, synas meningarna härom bryta sig ganska starkt. För närvarande fungerar medicinalstyrelsen såsom rådgivande organ. Kommittén har emellertid ansett det rådgivande organet böra ha sådan sammansättning att, förutom rent medicinska synpunkter, även de intressen bliva företrädde, som staten har å ena sidan såsom arbetsgivare och å andra sidan såsom huvudman för socialvården. Även om i och för sig goda skäl tala för att det rådgivande organet sammansättes så att jämväl verksintressena bliva vederbörligen beaktade, synes det å andra sidan föga tilltalande att för denna uppgift inrätta ett särskilt organ. Med ett definitivt ställningstagande till frågan synes mig emellertid lämpligen böra anstå intill dess på grundval av kommitténs slutbetänkande ställning tages till däri berörda organisationsfrågor. I avbidan därå anser jag mig icke böra ifrågasätta annan ändring i medicinalstyrelsens rådgivande funktion än att medicinalstyrelsen vid avgivande av utlåtande samråder med arbetsmarknadsstyrelsen; för undvikande av remissförfarande bör detta samråd ske på så sätt att representant för arbetsmarknadsstyrelsen kallas till medicinalstyrelsen vid ärendets avgörande och äger till beslutet anteckna avvikande mening.

I sitt betänkande har kommittén föreslagit vissa ändringar i gällande, av medicinalstyrelsen fastställda formulär till läkarintyg för vinnande av anställning i statens tjänst. Utan att i och för sig ha någon erinran mot kommitténs förslag vill jag uttala, att det synes önskvärt, att ett enhetligt formulär till läkarintyg för vinnande av anställning i allmän tjänst utarbetas. Medicinalstyrelsen torde böra erhålla i uppdrag att i samråd med statens avtalsnämnd, svenska stadsförbundet och svenska landstingsförbundet utarbeta förslag till dylikt formulär; sedan det allmänna intygsformuläret fastställts, bör detsamma med erforderliga kompletteringar läggas till grund för sådana speciella läkarintyg, som erfordras för vinnande av anställning inom en del särskilda förvaltningsområden.

Vid utarbetandet av sina förslag rörande anställningsform m. m. för partiellt arbetsföra har kommittén fördelat dessa på särskilda grupper, allt efter deras arbetsförmåga och utsikten till förändring i ena eller andra riktningen av vederbörandes tjänsteduglighet. Vad kommittén härutinnan föreslagit anser jag i stort sett godtagbart. Jag förbiser härvid icke, att i vissa fall svårighet kan uppkomma vid klassificeringen. En sådan är emellertid under alla förhållanden erforderlig, därest anställande av partiellt arbetsföra skall kunna väntas komma till stånd i ökad omfattning.

Vad härefter angår kommitténs förslag rörande de särskilda anställningsformernas tillämpning för olika kategorier av partiellt arbetsföra, har detsamma, enligt vad kommittén framhåller, utarbetats efter samråd med del-

tidstjänstutredningen och representanter för 1945 års lönekommitté. Lönekommittén har å sin sida vid utformningen av förslaget till statens allmänna avlöningsreglemente beaktat vad vid detta samråd förekommit, och statens allmänna avlöningsreglemente, vilket bygger på lönekommitténs förslag, har därför erhållit en sådan utformning, att de förslag kommittén för partiellt arbetsföra framlagt i sitt betänkande i allt väsentligt redan äro författningsmässigt sett genomförda. Dessa förslag påkalla alltså i stort sett icke något ställningstagande i detta sammanhang. Emellertid har kommittén för partiellt arbetsföra beträffande de, som enligt kommitténs förslag hänföras till kategori I b (normal prestationsförmåga — oviss prognos) och som enligt redan utfärdade anvisningar till statsmyndigheterna böra erhålla anställning som extra tjänstemän, föreslagit, att hälsotillståndet skall omprövas vid de tillfällen, då lönegrads- eller löneklassuppflyttning ifrågakommer, samt att vederbörandes definitiva anställningsform skall bestämmas senast efter 7½ års anställning. Även om jag väl kan förstå de synpunkter, som föranlett kommittén att framlägga ett preciserat förslag i fråga om tidpunkterna för förnyad undersökning, anser jag mig icke nu beredd att tillstyrka dess genomförande. Jag vill framhålla, dels att vid tillämpning av reglerad beföringsgång tidpunkterna för lönegrads- och löneklassuppflyttning ej alltid sammanfalla, varför man vid tillämpning av kommitténs förslag skulle komma till ett förhållandevis stort antal omprövningstillfällen, dels ock att anledning kan finnas att oberoende av formella regler tillämpa olika tidsfrister för omprövningen, alltefter vederbörandes sjukdomstillstånd. För min del vill jag förorda, att myndigheten i samråd med verksläkaren bestämmer den tid, efter vilken ny undersökning skall komma till stånd. Om särskilda skäl icke giva anledning till annat, torde omprövning lämpligen böra ske med treårsintervaller. Vad angår valet av den tidpunkt, då definitiv ställning senast bör tagas till vederbörandes framtida anställningsförhållanden, är jag ej heller på denna punkt nu beredd att förorda något fixt tidsschema. I varje fall synes det mig lämpligt att någon tids erfarenhet av de förutsatta anordningarna avvaktas, innan en dylik detaljreglering överväges.

Ett spörsmål, varom meningarna synas bryta sig starkt, är huruvida en ordinarie eller extra ordinarie tjänst bör kunna vakantsättas för att bereda anställning åt sådan partiellt arbetsföra, vilken, såvitt vid tidpunkten för tjänstetillsättningen kan bedömas, ej bör erhålla pensionsrätt. Kommittén för partiellt arbetsföra har föreslagit att vakantsättning skall kunna ske, men mot förslaget ha invändningar riktats i en del remissyttranden. För egen del vill jag till en början framhålla, att den diskuterade situationen i allmänhet endast torde uppkomma i sådana fall, då ordinarie eller extra ordinarie tjänst avses skola tillsättas men den för tjänsten i och för sig mest meriterade är en sådan partiellt arbetsföra, som på grund av oviss prognos då icke anses böra erhålla pensionsberättigande anställning. Frågan gäller, huruvida den omständigheten att ordinarie och vissa extra ordinarie tjänster upptagits på personalförteckning skall anses innebära en viljeförklaring från statsmakternas sida om att tjänsten även i en dylik situation

skall tillsättas — varvid den partiellt arbetsföre ej skulle ifrågakomma — eller om i stället tjänsten bör hållas vakant och den partiellt arbetsföre anställas som extra tjänsteman. Jag anser mig böra förorda, att det senare alternativet väljes. I propositionen 1948:225 har visserligen (s. 35) uttalats att, om i en av riksdagen fastställd personalförteckning upptagas vissa tjänster, riksdagsbeslutet i allmänhet synes få tilläggas innebörden, att dessa tjänster skola inrättas och ej utan särskilda skäl hållas vakanta. Det allmänna intresse staten har av att den partiella arbetskraften tillvaratas synes mig, särskilt då i det här avsedda fallet är fråga om sådan partiellt arbetsför som är i stånd att fullgöra normal arbetsprestation, tillräckligt motivera att ett avsteg från den uppgjorda personalplanen tillfälligt göres. Det må framhållas, att innebörden härav endast är, att anställandet av den dugligaste arbetskraften betraktas som det primära och anställningsformen såsom sekundär i stället för tvärtom. Därest riksdagen icke däremot framställer erinran, torde frågan få lösas på det av mig här angivna sättet.

Kommittén har föreslagit att partiellt arbetsför, som erhåller pensionsberättigande anställning, skall medgivas att såsom tjänstår för pension tillgodoräkna tid för tidigare anställning i statens tjänst allenast med avdrag för aspiranttid. Detta förslag giver mig endast anledning uttala, att frågan, i vad mån tillgodoräkning av icke pensionsberättigande anställningstid må ske, enligt gällande bestämmelser ankommer på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall och att något avsteg från denna ordning icke synes böra göras för de partiellt arbetsföras vidkommande.

Därest staten beträffande anställande av partiellt arbetsföra såsom stats-tjänstemän tillämpar riktlinjer av i huvudsak den innebörd, som i det föregående angivits, torde detta böra medföra inverkan på behandlingen av motsvarande frågor beträffande statlig arbetarpersonal. Detta synes böra uppmärksammas vid blivande avtalsförhandlingar.

Det torde vidare få förutsättas, att även kommunerna visa sig beredviliga att vidtaga åtgärder i syfte att underlätta anställande av partiellt arbetsföra i sin tjänst. Härvid torde de anordningar, som bliva tillämpliga för statens anställningshavare, i huvudsak kunna tjäna som förebild.

De frågor jag under denna punkt berört äro icke i och för sig av sådan beskaffenhet, att något särskilt beslut från riksdagens sida i dem påkallas. Med hänsyn till frågornas allmänna räckvidd och principiella betydelse torde emellertid Kungl. Maj:t böra inhämta riksdagens yttrande i ämnet.

2:o.

Förande över stat av vissa pensionsberättigande statliga tjänster.

De ordinarie statliga tjänster, vilka tillsättas medelst förordnande tills vidare, d. v. s. tjänster med lönegradsbeteckningen Cr eller Md, äro — bortsett från tjänsten som chef för försäkringsinspektionen — icke förenade

med pensionsrätt. Då innehavare av pensionsberättigande tjänst erhåller nu nämnd, med pensionsrätt icke förenad tjänst, bibehåller han därför den pensionsberättigande tjänsten, ehuru utan att utöva densamma. Därest särskilda åtgärder ej vidtoges, skulle den pensionsberättigande tjänsten vid sådant förhållande ej kunna återbesättas utan finge uppehållas med vikarie, och om vikarien — vilken icke i denna sin egenskap äger pensionsrätt — innehade lägre pensionsberättigande tjänst, skulle han behålla denna, som i sin tur finge uppehållas medelst vikarie. En serie av successionsförordnanden skulpa på så sätt kunna komma att bliva erforderliga.

För att undanröja olägenheterna av att sådana pensionsberättigande tjänster icke kunna återbesättas, vilkas innehavare erhållit ordinarie, medelst förordnande tills vidare tillsatt tjänst, har Kungl. Maj:t i olika sammanhang beträffande skilda förvaltningsområden utverkat riksdagens bemyndigande att i här avsedda fall besluta om förande över stat av den pensionsberättigande tjänsten och om återbesättande av den på stat befintliga tjänsten; de fall, i vilka ett sådant förande över stat kan ske, och innebörden av detta förfarande framgå av en i propositionen 1948: 225, s. 35 f., lämnad redogörelse. Systemet med förande över stat har godkänts av 1946 års riksdag, såvitt angår sådan ordinarie tjänst i statsdepartement, som tillsättes medelst förordnande tills vidare, av 1947 års riksdag i fråga om militär beställning, som tillsättes medelst sådant förordnande, och av 1948 års riksdag beträffande medelst förordnande tills vidare tillsatt byråchefstjänst hos justitieombudsmannen eller militieombudsmannen. Numera återstå allenast ett fåtal medelst förordnande tills vidare tillsatta, icke pensionsberättigande tjänster, i fråga om vilka anordningen med förande över stat icke kommit till stånd.

I skrivelse den 29 december 1948 har *hovrätten för Västra Sverige* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder till möjliggörande av att i fall, då innehavare av pensionsberättigande statlig tjänst, uppförd på vederbörligen fastställd personalförteckning, förordnades att inneha sådan ordinarie byråchefstjänst hos riksåklagarämbetet, som tillsättes medelst förordnande tills vidare, eller under tiden för dylikt förordnande befordrades till annan pensionsberättigande statlig tjänst, den pensionsberättigande tjänsten finge föras över stat och den på stat uppförda tjänsten återbesättas.

Med hänsyn till att motsvarande anordning enligt beslut av 1948 års riksdag genomförts i fråga om byråchefstjänst hos justitieombudsmannen och militieombudsmannen har *statskontoret* icke velat motsätta sig bifall till hovrättens framställning.

Statens lönenämnd har — likaledes under åberopande av att ifrågavarande anordning gäller beträffande byråchefstjänst hos justitieombudsmannen och militieombudsmannen — ansett sig böra tillstyrka bifall till hovrättens framställning. I anledning av framställningen har lönenämnden emellertid ansett böra upptagas till övervägande, huruvida icke generella föreskrifter kunna utfärdas angående förande över stat av pensionsberättigande

statlig tjänst, som innehaves av tjänsteman, vilken erhållit förordnande å ordinarie statlig tjänst, som tillsättes medelst förordnande tills vidare och som icke är förenad med pensionsrätt.

Departementschefen. I likhet med myndigheterna har jag intet att erinra mot att anordningen med förande över stat erhåller tillämpning även i fråga om den i hovrättens framställning avsedda byråchefstjänsten hos riksåklagarämbetet. Med anledning av vad statens lönenämnd anfört i sitt utlåtande i ärendet får jag emellertid anföra följande. Systemet med förande över stat av pensionsberättigande tjänst, vars innehavare erhållit ordinarie tjänst, vilken tillsättes medelst förordnande tills vidare och ej är förenad med pensionsrätt, avser att undanröja de förut berörda olägenheter, som skulle följa av att den pensionsberättigande tjänsten icke kunde återbesättas i vanlig ordning. Såsom tidigare erinrats, har riksdagen vid olika tillfällen bemyndigat Kungl. Maj:t att tillämpa ifrågavarande anordning inom skilda förvaltningsområden. Beträffande ett fåtal här avsedda förordnandetjänster kan dock anordningen — i avsaknad av riksdagens bemyndigande — icke komma i tillämpning. De skäl, som motiverat anordningens tillskapande, hänföra sig emellertid icke i och för sig till vissa bestämda förvaltningsområden utan grunda sig på det förhållandet, att medelst förordnande tills vidare tillsatta ordinarie statstjänster — med ett undantag — icke äro pensionsberättigande. Jag föreslår därför, att de förut berörda, till vissa förvaltningsområden anknutna bemyndigandena att föra pensionsberättigande tjänster över stat, vilka riksdagen vid olika tillfällen lämnat Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med vad lönenämnden förordat ersättas av ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela beslut eller bestämmelser om förande över stat av pensionsberättigande statlig tjänst, vars innehavare erhållit annan, medelst förordnande tills vidare tillsatt ordinarie statlig tjänst, som icke är förenad med pensionsrätt. Ett dylikt generellt bemyndigande skulle, såsom av det förut anförda torde framgå, innebära endast en obetydlig utvidgning av de befogenheter, som riksdagen redan tidigare tillerkänt Kungl. Maj:t i förevarande avseende. Någon ändring i fråga om regleringen av de olika spörsmål, som sammanhånga med förande över stat av pensionsberättigande tjänst, ifrågasätter jag icke.

Erinras må, att även lärartjänst, vars innehavare erhållit medelst förordnande för viss tid tillsatt rektorstjänst — vilken sistnämnda tjänst är förenad med pensionsrätt — kan av Kungl. Maj:t föras över stat. Härutinnan avses ingen ändring skola ske i detta sammanhang.

3:o.

Vikariatslöneförordnande å befattning såsom rektor vid högre kommunal skola.

Till innehavare av rektorsbefattning vid högre kommunal skola kan endast förordnas lärare vid vederbörande skola. Till lärare, som erhållit sådant förordnande, utgick före den 1 juli 1947 gottgörelse i form av arvode

utöver lönen. Från och med nämnda dag gäller härutinnan en annan ordning, innebärande att läraren på grund av rektorsförordnandet blir berättigad att uppbära lön enligt viss högre löneklass än den, vari han är placerad. För bestämmandet av den högre löneklass, enligt vilken lönen skall utgå, ha rektorsbefattningarna vid de högre kommunala skolorna fördelats på sju särskilda, med I—VII betecknade lönegrupper. Lärare, som förordnats att innehava här avsedd rektorsbefattning, äger enligt statens allmänna avlöningsreglemente åtnjuta lön efter den löneklass, vars nummer överstiger numret å den löneklass, i vilken läraren är placerad, med lika många enheter som innefattas i numret å den lönegrupp, vartill rektorsbefattningen blivit hänförd.

Beträffande vikariatsersättning till lärare, som förordnats att uppehålla rektorsbefattning vid högre kommunal skola, ha särskilda bestämmelser meddelats i 31 § statens allmänna avlöningsreglemente samt i tilläggsbestämmelserna till reglementet.

I anledning av en framställning av skolöverstyrelsen om bemyndigande för överstyrelsen att i vissa fall meddela vikariatslöneförordnande å rektorstjänst vid högre kommunal skola förklarade Kungl. Maj:t i beslut den 17 december 1948, att framställningen icke kunde bifallas.

I ett i berörda ärende avgivet utlåtande hade statens lönenämnd anfört i huvudsak följande.

Statens lönenämnd får erinra, att vad i 8 § statens allmänna avlöningsreglemente stadgats angående vikariatslöneförordnande uttryckligen anknyttits till sådana fall, då fråga är om uppehållande av ordinarie eller extra ordinarie tjänst. Föreskrifterna i denna paragraf äga följaktligen icke tillämpning å de högre kommunala skolornas rektorsbefattningar, vilka icke äro särskilda tjänster. I 3 § 4 mom. samma reglemente stadgas visserligen, att i reglementet avsedda icke-statliga anställningar skola likställas med statliga tjänster. Enligt lönenämndens uppfattning kan emellertid uttrycket »anställning», vad angår de högre kommunala skolorna, härvid icke anses åsyfta annat än sådana lönegradsplacerade lärartjänster, som avses i 4 § B statens allmänna avlöningsreglemente under rubriken »Läroverk m. fl. läroanstalter». Ifrågasvarande rektorsbefattningar synas lönetekniskt vara närmast jämförliga med sådana statliga befattningar, vid vilka befattningsarvode utgår jämlikt 37 § statens allmänna avlöningsreglemente och bilaga D till kungörelsen 1948: 564. Å sistnämnda befattningar som sådana kan vikariatslöneförordnande icke meddelas.

Lönenämnden får föreslå, att Kungl. Maj:t förklarar den gjorda framställningen icke kunna bifallas. Den av skolöverstyrelsen väckta frågan har emellertid givit lönenämnden anledning att erinra, att nämnden i utlåtande över betänkande angående lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken förordade ett enhetligt avlöningssystem för rektorerna vid de statliga läroverken, de högre kommunala skolorna och privatläroverken. Härvid anslöt sig lönenämnden till tanken på utbyggnad av det system, som tillämpas vid den förstnämnda kategorien av läroanstalter och som innebär, att rektorerna äro innehavare av särskilda, lönegradsplacerade tjänster.

Departementschefen. Såsom av det föregående torde framgå, lär för närvarande vikariatslöneförordnande å rektorsbefattning vid högre kommunal skola icke kunna meddelas med hänsyn till att sådan befattning icke är att

betrakta såsom särskild tjänst. Uppenbarligen kunna vissa skäl anföras för att rektorsbefattningarna vid dessa skolor — liksom också vid de statsunderstödda privatläroverken — på motsvarande sätt som vid de statliga läroverken i organisatoriskt och lönetekniskt hänseende konstrueras såsom särskilda tjänster. Definitiv ställning till frågan om en ändring härvidlag torde dock böra tagas först i samband med att föreliggande förslag angående löne reglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken m. m. blir föremål för statsmakternas prövning. I avbidan härpå synes lämpligt att genom bestämmelser, utfärdade vid sidan av statens allmänna avlöningsreglemente, skapa möjlighet att meddela vikariatslöneförordnande å rektorsbefattning vid högre kommunal skola. Sådant förordnande torde böra få meddelas under samma förutsättningar, som enligt nyssnämnda reglemente gälla i fråga om vikariatslöneförordnanden i allmänhet, samt medföra, att den förordnade erhåller samma avlöningsförmåner som om han vore innehavare av den rektorsbefattning, förordnandet avser. Jag föreslår, att Kungl. Maj:t hos riksdagen hemställer om bemyndigande att utfärda bestämmelser av den innebörd, som här angivits.

4:o.

Beräkning av semesterersättning för innehavare av beställning med lönegradsbeteckningen Mha.

I 30 § statens allmänna avlöningsreglemente stadgas att, därest aspirant eller extra tjänsteman eller innehavare av beställning i lönegraden Mha 1 eller 2 eller Me 1 avgår ur statens tjänst eller avlider innan han åtnjutit den semester, vartill han vid avgången eller dödsfallet var berättigad, tjänstemannen eller, om han avlidit, hans dödsbo äger erhålla semesterersättning. Denna ersättning skall motsvara den lön, som tjänstemannen skulle ha erhållit under förlängd anställning det antal dagar, som den återstående semestern omfattar.

Innehavare av beställning i lönegraden Mha 1 eller 2 — det s. k. blandavlönade manskapet vid försvaret — äger förutom lön åtnjuta vissa naturaförmåner (vilka dock kunna utbytas mot kontant ersättning). Såsom framgår av nyssnämnda stadgande i statens allmänna avlöningsreglemente skall semesterersättning emellertid beräknas uteslutande med utgångspunkt från lönen. För min del anser jag det mindre tillfredsställande, att vid bestämmandet av semesterersättning för det s. k. blandavlönade manskapet sålunda helt bortses från naturaförmånerna. Jag förordar därför, att bestämmelse meddelas av innebörd att semesterersättning, såvitt angår innehavare av beställning i lönegraden Mha 1 eller 2, skall beräknas så, att den motsvarar lönen ökad med det belopp, vartill de ifrågavarande personal tillkommande förmånerna av fri förplägnad och fri beklädnad enligt gällande föreskrifter skola värderas. Kungl. Maj:t torde böra inhämta riksdagens bemyndigande att i 30 § statens allmänna avlöningsreglemente intaga berörda bestämmelse, vilken synes böra träda i kraft den 1 juli 1949.

Sjötillägget till personal vid försvaret under tjänstgöring å ubåt försedd med s. k. snorkelanläggning.

På grundval av ett av 1945 års lönekommitté framlagt förslag genomfördes den 1 juli 1948 en omreglering av de sjötillägg, som under sjötjänstgöring utgå till personal vid försvaret. Den nya sjötilläggsregleringen innebar en i vissa avseenden betydande omläggning av grunderna för ifrågavarande förmånens utgående, och genom densamma uppnåddes bland annat, att bestämmelserna på hithörande område blevo avsevärt enklare och mera enhetliga än tidigare.

Vid regleringen lämnades emellertid åsido vissa lönetillägg, vilka enligt av Kungl. Maj:t provisoriskt meddelade beslut i form av gratifikationer (s. k. snorkeltillägg) utgingo till personal, som under vissa försök med ubåt, försedd med s. k. snorkelanläggning, tjänstgjorde ombord. Om dessa lönetillägg anfördes i propositionen 1948: 225, att slutgiltigt förslag beträffande snorkeltillägg syntes böra föreläggas riksdagen först sedan pågående försöksverksamhet avslutats och att frågan om sådant tillägg i avbidan därå finge provisoriskt regleras genom Kungl. Maj:ts försorg; det borde därvid förutsättas, att sådana provisoriskt meddelade föreskrifter icke finge äga prejudicerande betydelse för ett definitivt ställningstagande i frågan. Mot ifrågavarande uttalanden i propositionen fann riksdagen icke anledning till erinran (statsutsk. utl. nr 165; r. skr. 351).

Provisoriska beslut angående här berörda ersättning ha meddelats av Kungl. Maj:t den 4 juli och den 24 oktober 1947 samt den 12 mars 1948. I dessa beslut har föreskrivits, att till personal, som under nyssnämnda ubåtsförsök tjänstgjorde ombord under rörlig förläggning, skulle — utöver vederbörande eljest tillkommande förmåner — såsom gratifikation utbetalas särskild ersättning med 5 kronor för man och dag, att bestridas från vederbörligt övningsanslag.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 november 1948 har *chefen för marinen* — under förmälan att de förutberörda försöken med snorkelförsedd ubåt dåmera avslutats — gjort framställning i syfte, att frågan om s. k. snorkeltillägg måtte slutgiltigt regleras samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till härav påkallad ändring i statens allmänna avlöningsreglemente att träda i kraft den 1 juli 1949. Efter att ha erinrat om att det icke lyckats att rekrytera och i tjänst behålla för ubåtsvapnet erforderlig personal har chefen för marinen framhållit, att tjänstgöringsförhållandena å snorkelutrustad ubåt vore avsevärt mera krävande än å annan ubåt och att alldeles särskilda krav i såväl fysiskt som psykiskt avseende måste ställas på personal, tjänstgörande å ubåt av förstnämnda slag, varför ett extra lönetillägg måste bedömas såsom erforderligt, därest personal, villig till utbildning och tjänstgöring å sådan ubåt, över huvud taget skulle kunna erhållas. Liksom tidigare syntes detta tillägg böra utgå med 5 kronor för

man och dag. Anledning att differentiera tillägget efter vederbörandes lönegrad syntes icke föreligga. Kostnaderna för tillägget borde, såsom fallet vore beträffande sjötillägg, bestridas från vederbörligt avlöningsanslag.

Försvarets civilförvaltning har framhållit, att syftet med ett särskilt lönetillägg vid tjänstgöring å snorkelförsedd ubåt främst finge anses vara att bereda personalen å dylik ubåt särskild kompensation för de större påfrestningar, som tjänstgöring i undervattensläge medförde. Då dessa påfrestningar i stort sett måste bli desamma för all personal ombord, syntes icke något vara att erinra mot marinchefens förslag, att snorkeltillägget även i fortsättningen skulle utgå med ett för all personal enhetligt belopp.

I fråga om beloppets storlek har försvarets civilförvaltning anfört, att det provisoriskt utgående tillägget syntes ha avvägrats, bland annat, med tanke på att undervattenstjänstgöring å snorkelförsedd ubåt vid tidpunkten för tilläggets tillkomst ännu utgjort ett för den svenska marinen oprövat område. Med hänsyn till att försöksstadiet i det närmaste lämnats och i betraktande av de rön, som därunder vunnits, kunde det enligt civilförvaltningens mening därför måhända ifrågasättas, om icke tillägget i sin definitiva utformning borde kunna fastställas till ett något lägre belopp än det provisoriskt utgående. I betraktande av vad chefen för marinen anfört rörande svårigheterna att rekrytera och i tjänst behålla personal för ubåtarnas bemanning — vilka svårigheter helt naturligt måste bli än mer framträdande i fråga om bemanningen av de snorkelförsedda ubåtarna — hade civilförvaltningen likväl icke ansett sig böra framställa någon erinran mot att tillägget jämväl i fortsättningen bibehölles vid nuvarande belopp.

Försvarets civilförvaltning har vidare anfört, att de blivande bestämmelserna rörande här ifrågavarande lönetillägg borde inarbetas i gällande avlöningsbestämmelser och där anslutas till föreskrifterna angående sjötillägg. Med hänsyn till tilläggets syfte att främst utgöra kompensation för de med undervattenstjänstgöring förenade obehagen, syntes emellertid tillägget enligt civilförvaltningens förmenande böra utgå efter något snävare grunder än som gällde för det egentliga sjötillägget. Sålunda syntes det extra tillägget böra utgå allenast för dygn eller del därav, varunder undervattenstjänstgöring fullgjordes. I enlighet härmed föresloge civilförvaltningen, att i 35 § 2 mom. statens allmänna avlöningsreglemente intoges en föreskrift av innebörd att till beställningshavare, som enligt eljest gällande bestämmelser ägde uppbära sjötillägg, förhöjning å dylikt tillägg finge utgå med 5 kronor för dygn eller del därav, varunder tjänstgöring fullgjordes å snorkelutrustad ubåt i undervattensläge. Kostnaderna för det förhöjda sjötillägget borde, såsom chefen för marinen framhållit, bestridas från vederbörligt avlöningsanslag.

Med hänsyn till de ökade risker och obehag för personalen, som syntes vara förenade med tjänstgöring på med snorkel utrustad ubåt, har *statens lönenämnd* tillstyrkt, att särskilt tillägg även fortsättningsvis finge utgå. Gentemot det föreslagna beloppet, 5 kronor för dag oberoende av beställningshavarens grad, har lönenämnden icke haft något att erinra. I huvud-

saklig anslutning till försvarets civilförvaltnings förslag har lönenämnden ansett, att i statens allmänna avlöningsreglemente borde intagas bestämmelser av innehåll, att tillägget skulle utgå vid sjötjänstgöring för varje dygn, under vilket snorkeln varit i användning.

Departementschefen. Av skäl som chefen för marinen anfört torde definitiv ställning nu böra tagas till frågan om särskild ersättning till personal, som tjänstgör å ubåt utrustad med s. k. snorkelanläggning. I likhet med myndigheterna anser jag sådan ersättning böra utgå även framdeles. De av Kungl. Maj:t tidigare meddelade provisoriska besluten i ämnet böra följaktligen nu ersättas av definitiva bestämmelser.

Beträffande den slutgiltiga regleringen av förevarande fråga får jag anföra följande. Ersättning bör givetvis liksom enligt de nyssnämnda provisoriska besluten utgå till såväl fast anställd personal som till värnpliktiga. Med hänsyn till vad chefen för marinen anfört vill jag icke framställa erinran mot att ersättningen fastställes till samma belopp som i sagda beslut. I enlighet med vad försvarets civilförvaltning förordad torde ersättningen endast böra tillkomma personal, som åtnjuter sjötillägg, och givas formen av en förhöjning av detta tillägg. Beträffande förutsättningarna i övrigt för ersättningens utgående ansluter jag mig till lönenämndens förslag. Jag föreslår alltså, att för personal vid försvaret, som enligt eljest gällande bestämmelser är berättigad till sjötillägg, tillägget må förhöjas med 5 kronor för varje dygn, varunder tjänstgöring fullgjorts ombord å ubåt, utrustad med s. k. snorkelanläggning, och varunder ubåten med användande av snorkeln under någon tid befunnit sig i undervattensläge. Kostnaderna för ifrågavarande förhöjning av sjötillägget böra, såsom i ärendet påpekats, bestridas från vederbörligt avlöningsanslag. Den av mig nu förordade slutgiltiga regleringen av här omhandlade ersättningsfråga — vilken torde böra träda i tillämpning den 1 juli 1949 — påkallar visst tillägg till bestämmelserna i 35 § 2 mom. statens allmänna avlöningsreglemente. Jag föreslår, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att vidtaga dylik komplettering av nämnda bestämmelser. Med hänsyn till stadgandet i 18 § 1 mom. kungörelsen om värnpliktsavlönning kommer ifrågavarande tillägg till bestämmelserna i statens allmänna avlöningsreglemente att medföra, att det förhöjda sjötillägget kommer att utgå även till värnpliktiga.

6:o.

Ökning av det högsta antal revir vid domänverket som må hänföras till lönegrupp III.

Tjänsterna såsom jägmästare vid domänverket äro placerade i lönegraden Ca 29. Enligt tilläggsbestämmelserna till statens allmänna avlöningsreglemente utgår avlöningsförstärkning till vissa jägmästare, som äro revirförvaltare. För sådant ändamål äro reviren indelade i tre lönegrupper,

betecknade med I—III. (Före den 1 juli 1947 voro reviren på motsvarande sätt indelade i tre klasser med numren 1—3; klasserna voro emellertid numrerade i motsatt ordningsföljd mot vad förhållandet är med lönegrupperna så, att lönegrupp I, II och III motsvarades av respektive klass 3, 2 och 1.) Förvaltare av revir, tillhörande lönegrupp I, åtnjuter icke avlöningsförstärkning, medan sådan förmån utgår till förvaltare av revir i lönegrupp II med 660 kronor och till förvaltare av revir i lönegrupp III med 1 320 kronor för år.

Det högsta antal revir, som må hänföras till lönegrupp II eller III, fastställas under riksdagens medverkan och utgör för närvarande 25 respektive 11. Med iakttagande härav meddelar Kungl. Maj:t närmare bestämmelser om revirens fördelning på de olika lönegrupperna.

I skrivelse den 30 september 1948 har *domänstyrelsen* hemställt om be- myndigande att för tiden från och med den 1 september 1947 räknat till den tjänsteman, som förestode Laxå revir — vilket för närvarande är hän- fört till lönegrupp I — utbetala provisorisk avlöningsförstärkning med ett belopp, motsvarande den avlöningsförstärkning som tillkomme förvaltare av revir tillhörande lönegrupp III, eller med tills vidare 1 320 kronor för år. Nämnade revir inrättades enligt av Kungl. Maj:t den 25 juli 1947 fattat be- slut från och med den 1 september samma år, sedan domänstyrelsen för kronans räkning inköpt samtliga aktier i Laxå bruks aktiebolag och Kungl. Maj:t förordnat, att aktiebolagets skogs- och jordbruksfastigheter skulle överföras till domänfonden.

Till stöd för framställningen har domänstyrelsen till en början anført följande.

I sin skrivelse med förslag rörande inrättande av Laxå revir framhöll styrelsen, att förvaltningen av det föreslagna reviret vore av sådan omfatt- ning att detsamma lämpligen borde hänföras till revir av klass 1 (lönegrupp III enligt bilaga D till tillägsbestämmelserna till statens allmänna avlö- ningsreglemente). Enär emellertid hela det av statsmakterna fastställda an- talet revir av klass 1 och även av klass 2 redan vore taget i anspråk, ansåg styrelsen att reviret tills vidare borde hänföras till klass 3.

Styrelsen avser att under den närmaste tiden upptaga frågan om antalet jägmästartjänster och revirens klassificering till förnyat övervägande samt därefter framlägga förslag i frågan för Kungl. Maj:t.

I avvaktan på statsmakternas beslut synes det emellertid vara skäligt, att avlöningsfrågan för jägmästaren i Laxå revir ordnas med hänsyn tagen till den revirklass, som reviret enligt styrelsens uppfattning borde ha tillhört från dess inrättande.

Domänstyrelsen har i detta sammanhang erinrat, att till ledning för revir- ens klassificering låge en för varje revir uträknad poängsumma för svår- sköttheten samt att däri ingående delpoäng vore grundade på statistiska uppgifter om reviret och dess verksamhet i vissa bestämda avseenden un- der åren närmast före klassificeringen. För ett nyinrättat revir, där statis- tiska uppgifter om rörelsens tidigare omfattning m. m. vore ofullständiga eller mindre tillämpliga inom domänverket, finge en preliminär klassifice-

ring stödjas på jämförelse med klassificerade revir, vilka i betydelsefulla avseenden nära överensstämde med det nya reviret.

Till ledning för bedömande av graden av svårskötthet hos Laxå revir har domänstyrelsen i en vid dess framställning fogad bilaga sammanställt vissa delvis approximativa uppgifter angående reviret och motsvarande uppgifter för ett antal i samma del av landet belägna revir, vilka enligt vad styrelsen framhållit till allmän karaktär och driftsform äro jämförbara med Laxå revir. Av nämnda sammanställning framgår, att Laxå revir i fråga om areal, kvantiteten uttaget och upphugget virke, taxeringsvärde, den omfattning i vilken biträdande jägmästare tjänstgöra å reviret, m. m. närmast är jämförligt med de i sammanställningen upptagna revir, som nu äro hänfödda till lönegrupp III.

I anslutning till ifrågakvarande sammanställning har domänstyrelsen bekräftande Laxå revir framhållit, att boniteten vore hög, vilket möjliggjorde en stor intensitet inom skogsskötseln, samt att möjligheterna till ökning av virkesproduktionen å reviret syntes vara större än inom något av de övriga reviren. Även detta talade för att reviret lämpligen borde hänföras till lönegrupp III.

Departementschefen. Av de utav domänstyrelsen i ärendet lämnade uppgifterna angående Laxå revir synes framgå, att reviret är av den svårskötthetsgrad, att det bör hänföras till lönegrupp III. Jag förordar därför, att riksdagens medgivande utverkas till att det högsta antal revir, som må tillhöra lönegrupp III, ökas från 11 till 12. Denna utökning torde böra få ske från och med den 1 juli 1949. Att för tiden dessförinnan bereda avlöningsförstärkning åt förvaltaren av Laxå revir synes mig icke påkallat.

7:o.

Ändrade grunder för bestämmande av ersättning till viss personal som bestrider beredskapstjänst, m. m.

De bestämmelser om gottgörelse för övertidsarbete, som före den 1 juli 1947 gällde för statstjänstemännen, voro närmast utformade med tanke på att bereda tjänstemännen kompensation i sådana fall, då effektiv tjänstgöring undantagsvis måste åläggas dem utöver fastställd arbetstid. Emellertid kommo ifrågakvarande bestämmelser att för vissa personalgruppers vidkommande tillämpas också på s. k. jour- eller beredskapstjänst; vid bestämmandet av gottgörelsen härför reducerades dock den faktiska tiden för beredskapstjänsten på visst sätt, exempelvis med 50 eller 75 procent. För andra personalkategorier åter hade särskilda föreskrifter meddelats om beredskapsersättning. Dessa föreskrifter skilde sig i betydelsefulla hänseenden från dem som gällde i fråga om övertidsgottgörelse. Bland annat kunde, i motsats till vad förhållandet var beträffande övertidsgottgörelse, beredskapsersättning tillkomma tjänstemän i de högre lönegraderna liksom också tjänstemän, vilka utövade mera självständigt befäl eller hade mera okontrollerbart arbete.

Vid 1947 års lönereglering genomfördes en betydande höjning av gottgörelsen för övertidsarbete. Beloppen av övertidsersättningen ökades därvid icke endast i samma proportion som den ordinarie lönen utan avsevärt därutöver. En följd härav blev att de vid löneregleringen fastställda övertidsbestämmelserna — vilka liksom de tidigare bestämmelserna i ämnet i första hand utformats med tanke på det fall, att en tjänsteman undantagsvis måste åläggas effektiv tjänstgöring utöver den normala arbetstiden — icke kunde anses lämpade att läggas till grund för bestämmandet av gottgörelse för beredskapstjänst, i varje fall icke utan att en omprövning skedde av de grunder, efter vilka tiden för beredskapstjänsten skulle evalveras. Under sådana förhållanden kom det att ligga nära till hands att till bedömande upptaga spørsmålet om införande av en särskild beredskapsersättning — i den mån så ej tidigare skett — för fall, i vilka ersättning för beredskapstjänst utgick med tillämpning av bestämmelserna om gottgörelse för övertidsarbete.

I propositionen 1948: 225 förordades genomförandet av ett av vattenfallsstyrelsen framlagt, av statstjänarkartellen biträtt förslag om särskild beredskapsersättning för viss personal vid statens vattenfallsverk. Sedan riksdagen bifallit propositionen på ifrågavarande punkt (statsutsk. utl nr 165; r. skr. nr 351), utfärdades bestämmelser i ämnet, vilka trädde i kraft den 1 juli 1948. Enligt dessa bestämmelser må beredskapsersättning tillkomma följande personal vid vattenfallsverket, nämligen a) tjänsteman, som bestrider beredskapstjänst vid kraftverks understation, b) tjänsteman, som bestrider göromål såsom vakthavande driftledare vid driftkontor, c) tjänsteman, tjänstgörande såsom vakthavande vid kraftverks distrikts- eller linjekontor, d) tjänsteman, som bestrider beredskapstjänst under veckohelger och övriga helger vid primärstation (kraftstation), och e) tjänsteman tillhörande reparationspersonalen vid Trollhätte kanalverk, vilken bestrider beredskapstjänst. Ersättningen utgår enligt vattenfallsstyrelsens bestämmande med högst 45 kronor för vecka, då tjänstgöringen fullgöres i hemmet eller då den fullgöres på tjänstestället under sådana förhållanden, att nattvila beredes och tjänstgöringstraktamente utgår, samt med högst 55 kronor för vecka, då tjänstgöringen fullgöres på tjänstestället och nattvila beredes samt tjänstgöringstraktamente ej utgår.

Till stöd för sitt nyssnämnda förslag anförde vattenfallsstyrelsen bl. a. att beredskapstjänsten vid kraftverkens understationer — för vilken gottgörelse utginge med tillämpning av övertidsbestämmelserna, varvid tiden för beredskapstjänsten på visst sätt reducerades — fortginge även under sådan tid, varunder övertidsarbete betraktades som arbete å kvalificerad övertid, samt att beredskapsersättningen, som tidigare genomsnittligt beräknats till 25 kronor för hel beredskapsvecka utom den ordinarie arbetstiden, genom de från och med den 1 juli 1947 höjda övertidsersättningarna ökats så, att den från nämnda tidpunkt utgjorde 75 kronor för hel arbetsvecka. I detta sammanhang framhöll styrelsen, att möjligheten att genom kompensationsledighet minska den kontanta ersättningen i hög grad be-

skurits till följd av de nya bestämmelserna om sådan ledighet, eftersom kompensationsledigheten bleve av sådan omfattning att den inverkade störande på arbetet under ordinarie arbetstid. Vidare vore det enligt styrelsens uppfattning egentligen principiellt oriktigt att genom ledighet kompensera sådan övertid som uppstått genom beredskapstjänst, eftersom beredskapen ej vore att betrakta som arbete utan mera som en olägenhet.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande i anledning av förutberörda proposition förklarade sig statsutskottet anse de föreslagna högsta ersättningarna för beredskapstjänst — 45 respektive 55 kronor för vecka — väl höga. Utskottet -- som erinrade om att frågan om ersättning för beredskapstjänst torde komma att upptagas till närmare prövning av pågående utredning rörande arbete på s. k. obekvämlig arbetstid för befattningshavare i statens tjänst och därmed sammanhängande frågor — framhöll emellertid, att den ersättning, som enligt dåvarande bestämmelser utgick efter beredskapstjänstens evalvering i 48-timmarstid, vore högre än den föreslagna beredskapsersättningen samt att utskottet vid sådant förhållande icke velat motsätta sig det i propositionen framlagda förslaget. I anslutning härtill uttalade utskottet: »Utskottet förutsätter, att de högsta beloppen endast skola utgå vid hög beredskap, som är ofta återkommande (exempelvis varannan vecka). I andra fall bör ersättningen minskas med beaktande av vilken grad beredskapen har och hur ofta den återkommer.»

I förenämnda proposition 1948: 225 anmälde vidare Kungl. Maj:t, att svenska järnvägsmannaförbundet hemställt, att särskild ersättning åt de tjänstemän vid statens järnvägar, som fullgjorde beredskapstjänst liknande den, som förekomme vid statens vattenfallsverks primär- och understationer, måtte fastställas i samband med det beslut, som kunde föranledas av vattenfallsstyrelsens framställning i ämnet. Över järnvägsmannaförbundets framställning hade yttrande avgivits av järnvägsstyrelsen, som förklarat sig icke ha något att erinra mot att hemberedskapen frikopplades från det effektiva arbetet och i stället ersattes ur synpunkten att den innebure en extra belastning; en förutsättning vore emellertid att det kontanta ersättningsbeloppet avvägdes till skäligt värde i förhållande till utförd prestation.

I propositionen uttalades i anledning av järnvägsmannaförbundets framställning, att frågan om ersättning vid statens järnvägar för beredskapstjänst syntes vara i behov av närmare övervägande och icke för det dåvarande kunna upptagas till definitiv prövning. Det syntes närmast ankomma på järnvägsstyrelsen att framlägga ett mera preciserat förslag i ämnet. För den händelse vad som ansåges böra gälla vid statens järnvägar komme att i hudsak överensstämma med vad i motsvarande hänseende skulle gälla vid statens vattenfallsverk, syntes emellertid Kungl. Maj:t böra äga provisoriskt meddela bestämmelser i ämnet i avbidan på att frågan underställdes riksdagens prövning.

Propositionen föranledde i nu berörda del icke annat uttalande från riksdagens sida än att vad i propositionen anförts angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela provisoriska bestämmelser om beredskapsersätt-

ning vid statens järnvägar borde gälla jämväl andra verk, där motsvarande förhållanden föreläge.

I skrivelse den 9 december 1948 har *vattenfallsverkens personalförbund* — under förmälan att vattenfallsstyrelsen utfärdat provisoriska bestämmelser rörande beloppet av beredskapsersättningen för vattenfallsverkets personal samt att ersättningen därvid differentierats dels efter beredskaps-tjänstens art och dels efter dess frekvens — gjort framställning i syfte att differentiering av ersättningsbeloppen efter beredskapstjänstens frekvens icke måtte ske.

Vid skrivelsen har fogats en avskrift av ifrågavarande bestämmelser, utvisande, att beredskapsersättning, då beredskapstjänsten i genomsnitt omfattar mindre än två veckor per fyraveckorsperiod, utgår med ett belopp som med 5 eller 10 kronor för vecka understiger beloppet av den ersättning, som utgår då beredskapstjänsten i genomsnitt uppgår till två eller flera veckor per fyraveckorsperiod.

I sin framställning har personalförbundet anfört, bland annat, att en viss differentiering av beredskapsersättningen efter beredskapens art finge anses befogad, men att förbundet icke ansåge någon differentiering efter beredskapstjänstens frekvens böra ifrågakomma. Det av vattenfallsstyrelsen framlagda förslag om beredskapsersättning, som upptagits till behandling i propositionen 1948: 225, hade innefattat resultatet av överläggningar mellan representanter för vattenfallsstyrelsen och förbundet, vid vilka icke ifrågasatts att beredskapsersättningen skulle differentieras efter beredskapstjänstens frekvens. De av vattenfallsstyrelsen utfärdade provisoriska bestämmelserna innebure, att sannolikt icke mera än 10 procent av den personal, som berördes av bestämmelserna, erhöle den ersättning, som vid överläggningarna avsetts.

Efter att ha erinrat om det förut citerade uttalandet av statsutskottet i anledning av förslaget om beredskapsersättning vid vattenfallsverket har personalförbundet vidare framhållit, att utskottet enligt förbundets mening icke med ifrågavarande uttalande avsett, att beredskap varannan vecka skulle krävas för att de högsta ersättningsbeloppen skulle utgå, utan att utskottet endast velat såsom ett exempel på hög beredskap anföra det fall, att densamma återkomme varannan vecka.

Vattenfallsstyrelsen har förklarat sig icke ha något att erinra mot att beredskapsersättning finge utgå utan hänsyn till beredskapens frekvens, där-est styrelsen erhöle bemyndigande att utfärda bestämmelser i denna riktning. Enligt vad styrelsen framhållit har styrelsen emellertid ansett sig bunden av det uttalande, som av statsutskottet gjorts i utlåtande över propositionen till 1948 års riksdag om beredskapsersättning till vissa tjänstemän vid statens vattenfallsverk, enligt vilket uttalande styrelsen hade att vid beredskapsersättningens bestämmande taga hänsyn även till beredskapens frekvens. Styrelsen har vidare upplyst, att styrelsens på sin tid avgivna förslag till Kungl. Maj:t om ersättning för beredskapstjänst överensstäm

med ett förslag i frågan, som tidigare avgivits av verkets tjänstgöringsnämnd och som icke innehållit något villkor om beredskapens frekvens.

Beträffande den förut berörda bestämmelse, enligt vilken beredskapsersättning må tillkomma tjänsteman, som bestrider beredskapstjänst under veckohelger och övriga helger vid primärstation (kraftstation), har styrelsen föreslagit, att bestämmelsen icke måtte begränsas till att avse endast veckohelger och andra helger, enär här avsedd beredskap i vissa fall utsträckts till att omfatta även övriga delar av veckan.

Statens lönenämnd har — efter att ha erinrat om statsutskottets uttalande i ämnet — anfört följande.

Med hänsyn till detta uttalande torde det — i varje fall icke utan riksdagens medgivande — icke helt kunna bortses från beredskapstjänstens frekvens vid ersättningens avvägande. Ersättningens gradering efter beredskapsfrekvensen kan emellertid givas en för tjänstemännen mera gynnsam utformning än den fått i de av vattenfallsstyrelsen utfärdade provisoriska bestämmelserna. För en ändring av bestämmelserna i detta syfte talar enligt statens lönenämnds mening den omständigheten, att vid de förhandlingar, som fördes mellan vattenfallsstyrelsen och vattenfallsverkens personalförbund, innan frågan om beredskapsersättningen underställdes Kungl. Maj:t och riksdagen, det icke lärs ha varit tal om att gradera ersättningen efter beredskapsfrekvensen. Denna gradering synes därför — om den skall bibehållas — böra så genomföras, att den icke medför någon mera väsentlig avvikelse från det vunna förhandlingsresultatet. Lönenämnden har erfarit, att en gradering, som innebure, att de högsta ersättningsbeloppen skulle utgå vid beredskap, vilken återkomme minst var tredje vecka eller med däremot svarande frekvens, skulle medföra en ur personalens synpunkt avsevärd förbättring i förhållande till de av vattenfallsstyrelsen utfärdade bestämmelserna. En sådan ändring av bestämmelserna lär kunna av Kungl. Maj:t genomföras med retroaktiv verkan fr. o. m. den 1 juli 1948. Från vattenfallsstyrelsen under hand lämnade uppgifter ge emellertid vid handen, att varje gradering efter frekvens medför tillämpningssvårigheter, eftersom besvärliga gränfall kunna uppkomma. Vidare har det framhållits, att ett slopande av graderingen efter frekvens skulle föranleda obetydliga merkostnader i förhållande till ett ersättningssystem, där den högsta ersättningen utginge vid beredskap minst var tredje vecka. Med hänsyn till anförda förhållanden vill lönenämnden för sin del förorda, att förslag framläggas för riksdagen, att ersättningen icke måtte graderas efter beredskapsfrekvens. Skälighetshänsyn tala för att en sådan ändring gives retroaktiv verkan fr. o. m. den 1 juli 1948.

Den av vattenfallsstyrelsen föreslagna ändringen av bestämmelsen om beredskapsersättning till tjänsteman, som bestrider beredskapstjänst vid primärstation (kraftverk) har icke föranlett någon erinran från lönenämndens sida.

I skrivelse den 28 december 1948 har *järnvägsstyrelsen* — under erinran om vad som i propositionen 1948: 225 anförts i anledning av svenska järnvägsmannaförbundets framställning om beredskapsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägar — upplyst, att förhandlingar i frågan ägt rum mellan styrelsen och förbundet. I anslutning till det vid förhandlingarna uppnådda resultatet har styrelsen föreslagit, att för statens järnvägars vid-

kommande bestämmelser meddelades av innebörd, att beredskapsersättning finge utgå till driftcentralföreståndare och dennes närmaste man, som alternerande bestrida beredskapstjänst såsom vakthavande driftledare vid omformarstation eller transformatorstation för elektrisk tågdrift och inom dess matnings- och underhållsområde. I fråga om ersättningens belopp har styrelsen förordat, att motsvarande föreskrifter meddelades som de vilka gällde för personalen vid statens vattenfallsverk, eller sålunda att ersättningen enligt järnvägsstyrelsens bestämmande finge utgå med högst 45 respektive 55 kronor för vecka. Styrelsen har framhållit, att det ansetts skäligt, att den föreslagna beredskapsersättningen utbetalades retroaktivt från och med den 1 juli 1948.

Statens lönenämnd har icke funnit anledning till erinran mot järnvägsstyrelsens förslag. Lönenämnden har förutsatt, att samråd komme till stånd mellan järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen angående tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser.

Departementschefen. Vad först beträffar vattenfallsverkens personalförbunds framställning om slopande av beredskapsersättningens gradering efter beredskapsfrekvensen, har tidigare påpekats, att statsutskottet vid 1948 års riksdag uttalade, att utskottet i fråga om den föreslagna beredskapsersättningen vid statens vattenfallsverk förutsatte, att de högsta beloppen endast skulle utgå vid hög beredskap, som vore ofta återkommande (exempelvis varannan vecka), samt att ersättningen i andra fall borde minskas med beaktande av vilken grad beredskapen hade och hur ofta den återkomme. Vattenfallsstyrelsen synes ha tolkat utskottets berörda uttalande så, att de högsta ersättningsbeloppen endast borde få utgå vid beredskap, som återkomme i genomsnitt minst varannan vecka. Emellertid kan ifrågasättas, huruvida icke utskottets uttalande bör fattas så, att utskottet velat skilja mellan å ena sidan sådana fall, i vilka fortlöpande beredskapstjänst vore anordnad och vissa tjänstemän — med mer eller mindre långa mellanrum — regelmässigt ålades att bestrida denna tjänst, och å andra sidan sådana fall, i vilka en tjänsteman rent tillfälligt beordrades till beredskapstjänst, samt att utskottet ansett de högsta ersättningsbeloppen böra ifrågakomma endast i förstnämnda fall. Vattenfallsverkens personalförbund avser emellertid med sin framställning, att beredskapsersättningens gradering efter beredskapsfrekvens skall helt slopas. Härför fordras otvivelaktigt riksdagens medgivande. För egen del har jag funnit det tveksamt, huruvida tillräckliga skäl kunna anses föreligga för att graderingen fullständigt avskaffas. Med hänsyn till vad personalförbundet och myndigheterna anfört vill jag dock icke motsätta mig att så sker. I likhet med lönenämnden anser jag billighetsskäl tala för att den ändring av grunderna för beredskapsersättningens beräkning, som ett slopande av graderingen efter beredskapsfrekvens innebär, tillämpas retroaktivt från och med den 1 juli 1948.

Vattenfallsstyrelsens förslag till ändring av nuvarande bestämmelse om beredskapsersättning till tjänsteman, som bestrider beredskapstjänst vid primärstation (kraftstation), har icke givit mig anledning till erinran.

Beträffande de tjänstemän vid statens järnvägar, till vilka beredskapsersättning enligt järnvägsstyrelsens förslag må kunna utgå, synas samma förhållanden föreligga som i fråga om de tjänstemän vid vattenfallsverket, vilka åtnjuta sådan ersättning. Jag har därför intet att erinra mot det av järnvägsstyrelsen framlagda förslaget till bestämmelser om beredskapsersättning. Då de skäl som anförts mot beredskapsersättningens gradering efter beredskapsfrekvens för vattenfallsverkets personal torde äga motsvarande giltighet för den i järnvägsstyrelsens framställning avsedda personalen, förordar jag, att någon gradering efter beredskapsfrekvens icke heller sker för sistnämnda personal. Beredskapsersättning i enlighet med järnvägsstyrelsens förslag synes, såsom styrelsen framhållit, böra utgå retroaktivt från och med den 1 juli 1948.

Fråga kan naturligen uppkomma om införande av beredskapsersättning vid andra verk än vattenfallsverket och statens järnvägar. Jag förutsätter att det bemyndigande, som 1948 års riksdag lämnat Kungl. Maj:t att meddela provisoriska bestämmelser om sådan ersättning, skall äga fortsatt giltighet.

8:o.

Viss ändring av bestämmelserna angående begravningshjälp.

Enligt statens allmänna avlöningsreglemente utgår lön till och med den dag, då tjänsteman avlider. Därest tjänsteman, tillhörande någon av de i 27 § 3 mom. reglementet angivna grupperna 2 eller 3, efterlämnar familjepensionsberättigad anhörig, äger emellertid dödsboet efter den avlidne i princip uppbära lön för ytterligare en månad, dock med avdrag av ett belopp, motsvarande familjepensionsförmånerna för en månad. Till dödsboet efter tjänsteman, som tillhört någon av nyssnämnda grupper, utbetalas vidare — oavsett huruvida han efterlämnar familjepensionsberättigad anhörig eller ej — en fast begravningshjälp av 400 kronor. Föreskrifter av motsvarande innehåll ha i avlöningsreglementet för folkskolan meddelats beträffande ordinarie och extra ordinarie befattningshavare.

Vid de lönereglerna, som genomfördes den 1 juli 1939 för det stora flertalet statligt anställda befattningshavare och den 1 juli 1942 för folkskollärare m. fl., bestämdes den fasta begravningshjälpen till sitt nuvarande belopp. För det fast anställda manskapet vid försvaret fastställdes beloppet vid den lönereglerna, som för denna personals del skedde den 1 juli 1940, till 300 kronor men höjdes från och med den 1 juli 1945 till 400 kronor. Begravningshjälpens belopp har sålunda icke undergått någon ändring i samband med 1947 års allmänna lönereglerna.

Genom beslut av 1948 års riksdag har den begravningshjälp, som utgår jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete och militärsättningsförordningen, från och med den 1 januari 1949 höjts till 500 kronor. Med hänsyn härtill torde jämväl den enligt förenämnda avlöningsreglementen utgående fasta begravningshjälpen böra höjas till nämnda belopp. I detta

sammanhang må påpekas, att den enligt avlöningsreglementena utgående begravningshjälpen skall avräknas å den begravningshjälp, vartill dödsboet efter avliden tjänsteman må vara berättigat enligt olycksfallsförsäkringslagen eller militärsättningsförordningen. Härav följer, att därest beloppet av förnämnda förmån bibehålles oförändrat, begravningshjälp i vissa fall måste utgivas dels av vederbörande avlöningsutbetalande myndighet och dels av riksförsäkringsanstalten. En sådan ordning synes mindre tillfredsställande.

På grund av det anförda förordar jag, att den enligt förut omförmälda avlöningsreglementen utgående fasta begravningshjälpen höjes till 500 kronor, såvitt fråga är om dödsfall, som inträffat efter utgången av år 1948. Kungl. Maj:t torde böra utverka riksdagens bemyndigande att vidtaga härav påkallad ändring i 49 § 1 mom. statens allmänna avlöningsreglemente och 35 § avlöningsreglementet för folkskolan.

9:o.

Omreglering av vissa avlöningsförmåner å indragnings- eller disponibilitetsstat.

Vid de tillfällen, då statstjänstemän överförts å indragningsstat, har deras avlöning bestämts på skiflande sätt med beaktande av därvid föreliggande omständigheter men alltid blivit i större eller mindre grad beroende av storleken av avlöningen till tjänstgörande personal. Indirekt har härigenom också en avvägning kommit att ske i förhållande till de pensionsförmåner, som efter pensionsålderns uppnående kunnat beräknas tillkomma tjänstemän på indragningsstat. Vad nu sagts beträffande indragningsstat är i stort sett också giltigt beträffande disponibilitetsstat vid försvaret.

Som en grundregel har vid olika lönerogleringar gällt, att dessa icke skulle inverka på storleken av avlöningen för den personal, som dessförinnan överförts på indragningsstat. Denna grundregel iaktogs även vid den löneroglering, som genomfördes den 1 juli 1947. I konsekvens härmed blevo de förhöjda disponibilitetsarvodet, som i anslutning till lönerogleringen fastställdes för beställningshavare å disponibilitetsstat vid försvaret, icke tillämpliga å beställningshavare, som före nämnda dag överförts till dylik stat.

Den allmänna löneroglering, som för de i tjänst varande statstjänstemännen trädde i kraft den 1 juli 1947, har åtföljts av en pensionsreglering, beträffande vilken bestämmelserna innefattas i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen. Denna pensionsreglering har på visst sätt också omfattat personal, som tidigare avförts från aktiv stat, i det att för ifrågavarande personal genomförts en omreglering av pensionerna, vilken i princip medför att pensionsnivån höjts till paritet med den, som gäller enligt 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen. De bestämmelser, som sålunda gälla angående omreglerad pension, bliva tillämpliga ej endast på

personal, som före den 1 juli 1947 avgått med pension, utan även på personal, som före den 1 juli 1947 överförts till och nämnda dag allttjämt kvarstod å indragnings- eller disponibilitetsstat.

Till följd av att pensionsreglering men ej lönerreglering genomförts för personal å indragnings- och disponibilitetsstat har en sådan omkastning uppkommit, att avlöningen för sådan personal i en del fall understiger den pension vederbörande erhåller vid uppnådd pensionsålder. Angivna förhållande har uppmärksamrats i ett ärende, vari vissa till indragningsstat överförda landsfiskaler gjort framställning om höjning av avlöningen å indragningsstat i form av gottgörelse för förlorade sportler m. m. I ett i nämnda ärende avgivet utlåtande har statskontoret — som avstyrkt bifall till sökandenas, tidigare i domstolsväg mot kronan framförda men ogillade krav på kompensation för förlorad inkomst av sportler m. m. — anfört, att ämbetsverket funne vissa skäl tåla för en reglering av indragningsstatsförmånerna med hänsyn till att dessa vore lägre än den omreglerade pension, som vederbörande vid pensionsavgången regelmässigt finge uppbära. Statskontoret har därvid föreslagit, att indragningsstatsförmånerna för landsfiskalerna bestämmas till belopp, motsvarande hel, på begynnelseunderlaget för befattning i lönegrad Ca 25, d. v. s. lägsta lönegraden för landsfiskaler, bestämd tjänstepension samt att befattningshavarna befrias från skyldighet att vidare erlägga pensionsavgifter.

Enligt min mening kan det icke anses helt tillfredsställande, att de av staten anställda och avlönade tjänstemän, som blivit överförda på indragnings- eller disponibilitetsstat och för vilka lönen därvid avvägs på sådant sätt, att den skulle överstiga deras blivande pension, beräknad enligt de vid överförandet gällande bestämmelserna, med hänsyn till beslutad omreglering av pensionsförmånerna erhålla lägre avlöning än den pension, vartill de bliva berättigade. I huvudsaklig överensstämmelse med vad statskontoret föreslagit anser jag mig böra föreslå att i de fall, då beloppet av de kontanta avlöningsförmånerna å indragningsstat — i förekommande fall inklusive sportelersättning men minskade med pensionsavdrag — eller å disponibilitetsstat understiga beloppet av den på grundval av begynnelseunderlaget bestämda tjänstepension, vartill vederbörande enligt nu gällande bestämmelser är berättigad, den enligt hittillsvarande grunder utgående avlöningen må ersättas med belopp motsvarande nämnda pensionsförmåner; i anslutning därtill torde skyldigheten att i fortsättningen erlägga pensionsavgifter eller vidkännas pensionsavdrag böra upphöra. Omregleringen torde böra genomföras räknat från och med den 1 juli 1947 och förutom landsfiskaler omfatta de övriga statstjänstemän, för vilka motsvarande förhållande föreligger. Anordningen torde jämväl böra tillämpas beträffande de tjänstemän, som efter den 1 juli 1947 överförts på indragningsstat, och därvid erhålla giltighet räknat från och med överförandet. Förslag av här angiven innebörd torde böra avlåtast till riksdagen.

Att, såsom vissa till indragningsstat överförda landsfiskaler hemställt, frågan om deras avlöning å indragningsstaten från grunden omprövas och

att de därvid tillerkännas ersättning för mistade sportler m. m., anser jag mig i likhet med statskontoret böra avstyrka.

Hemställan.

I det föregående har jag förordat, att vissa smärre ändringar vidtagas i de i statens allmänna avlöningsreglemente meddelade bestämmelserna angående semesterersättning, sjötillägg och begravningshjälp. De i gällande avlöningsreglemente för folkskolan meddelade bestämmelserna rörande begravningshjälp skulle därvid undergå en ändring motsvarande den, som förordats beträffande statens allmänna avlöningsreglemente. Kungl. Maj:t torde böra utverka riksdagens bemyndigande att i huvudsaklig överensstämmelse med vad sålunda anförts vidtaga dylika jämkningar i reglementena.

Vidare har i det föregående förutsatts, att Kungl. Maj:t skulle för sig utverka bemyndiganden i vissa särskilda avseenden, m. m. I anslutning därtill vill jag erinra om att 1948 års riksdag (prop. 225; r. skr. 351) bemyndigat Kungl. Maj:t att, därest värnpliktiga med stöd av 28 § värnpliktslagen skulle inkallas till militärtjänstgöring, innan nytt krigsavlöningsreglemente utfärdats, besluta om de ändringar i gällande krigsavlöningsreglemente, som påkallas av den nya löneregleringen för statens tjänstemän, eller utfärda provisoriskt krigsavlöningsreglemente. Enligt vad jag inhämtat kan det förväntas, att de inom försvarsdepartementet tillkallade utredningsmän, åt vilka uppdragits att verkställa översyn av krigsavlöningsbestämmelserna, senare under våren 1949 komma att avlämna förslag till nytt krigsavlöningsreglemente. Då frågan icke torde kunna underställas innevarande års riksdag under dess vårsession, synes ifrågasvarande bemyndigande, som icke är tidsbegränsat, alltjämt böra gälla.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats

a) vidtaga ändringar i de i statens allmänna avlöningsreglemente meddelade bestämmelserna rörande semesterersättning, sjötillägg och begravningshjälp;

b) vidtaga ändringar i de i avlöningsreglementet för folkskolan meddelade bestämmelserna rörande begravningshjälp;

c) meddela beslut eller bestämmelser rörande förande över stat av pensionsberättigande statlig tjänst, vilken förenas med ordinarie, medelst förordnande tills vidare tillsatt och ej pensionsberättigande statlig tjänst,

vikariatslöneförordnande å rektorsbefattning vid högre kommunal skola samt

beredskapsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

Kungl. Maj:ts proposition nr 132.

d) förordna angående omreglering i vissa fall av avlöning till tjänsteman å indragnings- eller disponibilitetsstat; *dels ock* besluta, att det högsta antal revir vid domänverket, som må hänföras till lönegrupp III, skall utgöra 12.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Claes H. Edgardh.